

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Νέα Παιδαγωγική-Σχολική Πράξη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Κων)νου Τσάτσου (Υπουργού Προεδρίας): 'Η χρησιμότης της «Μεγάλης Εγκυκλοπαιδείας τῶν Νέων» (ἐσώφυλλο)	
Χάρη Πάτση: Μιά ἐπιστολή τοῦ Eduard Spranger	575
Εὐριπίδου Σούρλα: 'Ο παιδαγωγός Otto Willmann	578
Θ. Χαλαραμπίδη: Θεμέλια προσχολικῆς ἀγωγῆς	581
Κων)νου Κίτσιου: Σύγχρονα ἰδεώδη καὶ πατριδ. ἰδέα	584
Γεωργίου Ρούσκα: 'Η ἐπίδραση τῆς κληρονομικότητος	589
Εὐαγ. Παπαϊωάννου: 'Η ἀξία τῶν μαθητικῶν συσσιτίων	592
Νικολ. Σκόπα: Γιά μιὰ γόνιμη παιδαγωγική κίνηση	595
Μαρίας Σαλπέα: Προβλήματα ἀγωγῆς τῆς γυναικός	599
Γεωργίου Φωλιᾶ: 'Απάντηση στὸν ἐπιθεωρητὴ «Χ»	600
Νικολάου Μπράμη: 'Ο Διονύσιος Σολωμός	602
Κων)νου Χανιώτη: 'Ο περιοδικὸς ἐκπ. καὶ παιδαγ. τύπος	603
Χάρη Πάτση: Βιβλιοκρισίες στὰ βιβλία Θ. Φωτεινοπούλου «'Η ἐκπαίδευσις στὴν Ἀμερική» καὶ Κ. Μπάλλα: «'Η ἐργασία μας στὸ Νέο Σχολεῖο βλέπε στὸ ἐπόμενο τεύχος.	

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

- 1) Ἐκυκλοφόρησε καὶ ὁ 3ος τόμος τῆς «Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τῶν Νέων».
- 2) Τὸ Πάσχα θὰ παραλάβετε τὸν 4ο τόμο.
- 3) Κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου (ἐξετάσεις) θὰ κυκλοφορήσῃ καὶ ὁ 5ος τόμος.
- 4) Οἱ ὑπόλοιποι τόμοι θὰ τυπωθοῦν μὲ ταχύτατον ρυθμόν.
- 5) Ἐμβάσατε: χωρὶς ἀναβολὴ τὴν ἀξία τῶν κάθε φορὰ κυκλοφορούντων τόμων (ἐκαστος δραχ. 120).

ΕΤΟΣ Ζ'.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1957

ΤΕΥΧΟΣ 78

ΑΘΗΝΑΙ

ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ 37

"ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ,"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΑΘΗΝΑΙ, ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΧΡΟΝΟΣ Ζ' — ΑΡΙΘ. 78
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1957

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Για τα σχολεία: Έτησία dr. 90
Για τους εκπαιδευτικούς: » 60

Διευθύνσεις συμφώνως τῇ Α.Ν. 1092/1948
Έκδοτης—Διευθύντης: Χάρης Πάτσης
Κατοικία: Προμπονά 13, τέγμα Πατησίων
Τυπογραφείον: Γ. Ζάβρα-Αφών Βασιλείου
Παλλάδος 18—Τηλ. 35-069—Αθήναι

"ECOLE NOUVELLE,"

REVUE MENSUELLE DE PÉDAGOGIE
ATHÈNES, SOCRATE 37

ANNÉE VII' — NUMERO 78
FÉVRIER 1957

ABONNEMENT

Pour les écoles: d'un an dr. 90
Pour les instituteurs: d'un an » 60

Άλληλογραφία και έμβάσματα
κ. Χάρην Πάτση
Σωκράτους 37 Αθήναι—Τηλ. 58.417
(Χειρόγραφα δέν επιστρέφονται)

ΚΡΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ

"ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ,"

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΤΣΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Έν Αθήναις τῇ 22 Ὀκτωβρίου 1956

Άγαπητέ κ. Πάτση,

Εμελέτησα μετ' εξαιρετικού ενδιαφέροντος τὸν ἀποσταλέντα μοι πρῶτον τόμον τῆς «ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ» τὴν ὁποίαν ἐκδίδετε καὶ σὰς συγχάιρω θερμότατα διὰ τὴν μεγάλην ταύτην ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Νεολαίας πρωτοβουλίαν καὶ χειρονομίαν σας.

Ἡ προσπάθειά σας αὕτη, εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος θὰ ἐπικροτηθῇ ὑπὸ πάντων, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν Στοιχειώδους καὶ Μέσης Παιδείας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς μαθητιώσης καὶ τῆς ἐξωσχολικῆς νεολαίας μας, ἥτις θὰ εὖρη εἰς τὸ διὰ πρώτην φοράν ἐκδιδόμενον ἐν Ἑλλάδι πολύτομον ἔργον σας, τὸν ἀπαραίτητον σύντροφον καὶ βοηθόν, μίαν μοναδικὴν πηγὴν γνώσεων διὰ ποικίλην ἐνασχόλησιν: ἐγκυκλοπαιδικήν, λογοτεχνικήν, καλλιτεχνικήν, καθαρῶς ἐπιστημονικὴν καὶ γλωσσικὴν.

Τὴν προσπάθειάν σας διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Μ.Ε.Ν. ἀπολύτως ἐπιδιοκιμάζω καὶ εὖχομαι ὅπως τὸ ἔργον σας τοῦτο ὁλοκληρούμενον ἀποβῇ βοήθημα καὶ ἐντροπύημα διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Νεολαίαν.

Κ. ΤΣΑΤΣΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ

Διαδώστε παντοῦ τὴ «Μεγάλῃ Ἑγκυκλοπαίδειᾳ τῶν Νέων». Ἀπὸ καρμιά Σχολικῇ ἢ ἀτομικῇ Βιβλιοθήκῃ δέν πρέπει νὰ λείψῃ. Κι' ἀπὸ κανένα μαθητῆ, σπουδαστῆ ἢ ἑλληνόπουλο. Συστήσατε σὲ ὅλους νὰ προμηθευθοῦν τοὺς τρεῖς πρῶτους τόμους ποὺ ἐκυκλοφόρησαν ἔτσι ὥστε σιγά-σιγά, χωρὶς μεγάλη οἰκονομικὴ ἐπιβάρυνση, νὰ ἀποκτήσουν τὸ μοναδικὸ αὐτὸ ἔργο.

"ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

Έτος 7ον • Φεβρουάριος 1957 • Τεύχος 78

ΑΘΗΝΑΙ — ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 — ΤΗΛ. 58-417

Αἱ ἀπηχήσεις ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ περιοδικοῦ μας

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ EDUARD SPRANGER

Υπὸ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

Α'

Πρὸ μηνὸς ἐδημοσιεύθηκε στὸ περιοδικό μας τὸ παιδαγωγικὸ πορτραῖτο τοῦ Eduard Spranger στὴ σειρά τῶν «Παιδαγωγικῶν πορτραίτων» τὰ ὁποῖα ἀπὸ τριετίας συνεχῶς φιλοτεχνεῖ ὁ σεβαστὸς παιδαγωγὸς καὶ ἔγκριτος συνεργάτης μας Κος Εὐριπίδης Σούρλας, καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἐκδοθοῦν προσεχῶς ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸν Οἶκον μας καὶ σὲ βιβλίον, μετὰ τὸν τίτλον «Πρόμαχοι τῆς νεωτέρας Ἀγωγῆς», ἓνα τίτλον δηλαδὴ τὸν ὁποῖον συνέστησε δι' ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὸν Κον Σούρλαν ὁ τέως καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, Professor Dr Theo Hertle, ὅπως ἀναγραφῇ ὡς προμετωπίδα στὸ ἐκδοθησόμενον προσεχῶς βιβλίον.

Ὁ διάσημος φιλόσοφος καὶ Παιδαγωγὸς—ὁ Eduard Spranger—ὁ σοφὸς Νέστορ τῆς Τυβίγγης—ὅπως τὸν ἀποκαλοῦν οἱ Ἕλληνες μαθητὲς του, εἶχε τὴν εὐγενὴ καλωσύνην, μετὰ τὴν λήψιν τῶν τευχῶν τοῦ περιοδικοῦ μας, νὰ ἀποστείλῃ πρὸς τὸν Παιδαγωγὸν Κον Σούρλαν τὴν κάτωθι ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν κατὰ μετάφρασιν, τοῦ παραλήπτου Κου Σούρλα, παραδίδομε στὴ δημοσιότητα ἀπὸ τῶν σιγηλῶν τοῦ περιοδικοῦ μας, δεδομένου ὅτι ἀποτελεῖ ὑψίστην τιμὴν καὶ γιὰ τὸ περιοδικό μας ἡ ἀπήχηση τὴν ὁποία εὗρε στὸ διάσημον παιδαγωγὸ καὶ φιλόσοφον ἢ σκιαγραφία τῆς προσωπικότητός του ἀπὸ Ἑλληνα παιδαγωγὸν καὶ πρῶτον μαθητὴν Του, τὸν Κον Σούρλαν.

Τὴν ἐπιστολήν του αὕτη ὁ Spranger τὴν συνώδευσε καὶ μετὰ ἐσώκλει στο φωτογραφία Του, τὴν ὁποία καὶ ἀναδημοσιεύομε. Εἶναι ἡ φωτογραφία τῆς τωρινῆς του ἡλικίας.

Στοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ μας ἡ σύγκρισις τῶν δύο φωτογραφιῶν—τῆς δημοσιευθείσης δηλαδὴ στὸ παιδαγωγικὸ πορτραῖτο τοῦ Κον Σούρλα—τῆς ἀποσταλείσης προσφάτως πρὸς τὸν Κον Σούρλαν—θὰ ἐπιτρέψουν νὰ ἀντικρύσουν τὴν ἐξαύλωμένην ἤδη Βιβλικὴν Μορφήν τῆς μεγάλης αὐτῆς συγχρόνου Εὐρωπαϊκῆς διανοήσεως.

Προσεχῶς ὁ δημοδιδασκαλικὸς κόσμος τῆς Γερμανίας θὰ ἑορτάσῃ τὴν 75ετηρίδα τοῦ Eduard Spranger, ὁπρὸν ἐστὶν ἡ ἐπιβεβλημένη καὶ προσήκουσα τιμὴν στὴν κορυφαίαν αὐτὴν φιλοσοφικὴν παιδαγωγικὴν διάνοησιν τῶν χρόνων μας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΩΡΕΑ Κ. Κουδιδου

ΗΜΕΡΟΜ. 20-7-90

ΑΡΙΘ. 44436

Herrn Professor Sourla in Dankbarkeit und Verehrung Weinachten 1956
EDUARD SPRANGER
(Αυτόγραφος αφιέρωσης όπισθεν της φωτογραφίας Του)

Ἡ πρὸς τὸν Παιδαγωγὸν Κον Εὐριπίδην Σούρλαν ἐπιστολὴ τοῦ Spranger ἔχει ὡς ἀκολούθως.

B'

Professor Dr Eduard Spranger

Tübingen τῇ 21 Δεκεμβρίου 1956
Rümelinstr 12

Herrn
Professor Dr
Euripides Sourla
Dikaiarchoustr 24
Athen - Griechenland
Hochverehrter Herr Professor!

I

Μοῦ ἐκάματε τὴν τιμὴν, μὲ μιαν διεξοδικὴν μονογραφίαν Σας, νὰ Μὲ παρουσιάσετε εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς τῆς Πατρίδος Σας, ἡ ὁποία εἶναι συγχρόνως καὶ ἡ Πατρίς τῆς Παιδείας.

Θεωρῶ τὴν πράξιν Σας αὐτὴν ὡς μιαν μεγάλην τιμὴν, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὸ πρόσωπόν μου καὶ Σὰς ἐκφράζω γι' αὐτὸ τις πῶς ἐγκάρδιες εὐχαριστίες μου.

II

Εἶναι γιὰ μένα μιὰ μεγάλη χαρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἕνας τόσο διαπρεπὴς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς Παιδαγωγικῆς ἡσχολήθη τόσο λεπτομερειακὰ μὲ τις παιδαγωγικὰς ἐργασίες μου καθὼς καὶ μὲ τις παιδαγωγικὰς κοσμοθεωρητικὰς ἀπόψεις μου.

Σὰς εἶμαι ὅμως ἐπίσης ἐξαιρετικὰ εὐγνώμων καὶ διὰ τις εὐμενεῖς κρίσεις σας.

Ἄν καὶ δὲν εἶμαι κάτοχος τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης εἰς τὸν βαθμὸν μὲ τὸν ὅποιον εὐχερέστατα διεξέρχομαι καὶ κατανοῶ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καὶ τοὺς Ἑλλήνας κλασσικοὺς συγγραφεῖς παρὰ ταῦτα κατενόησα τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὴν διεξοδικὴν μονογραφίαν Σας.

III

Παράλληλα εὐρίσκομαι εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ μὴ Σὰς ἀποκρύψω τὸ γεγονὸς, ὅτι οἱ παιδαγωγικὰς ἀπόψεις μου κατενοήθησαν ἄριστα ἀπὸ Ὑμᾶς.

Μὲ τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας μου διὰ τὴν εὐγενῆ καλωσύνην Σας, ἐπιτρέπατέ μου νὰ συνενώσω καὶ τις ἐγκάρδιες εὐχὰς μου γιὰ τὸ νέον ἔτος.

Παρακαλῶ, Ἀξιότιμε Κύριε Συνάδελφε, ὅπως δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς πλέον ἐκδήλου ἐκτιμῆσεώς μου.

Πρόθυμος πάντοτε καὶ ἀφοσιωμένος Σας

EDUARD SPRANGER

Τὸ «Νέο Σχολεῖο», ἔχοντας ὑπόψη τὴ γενικώτερη συμβολὴ τοῦ ὡς ἄνω παιδαγωγοῦ στὴ διαμόρφωση τῆς παιδαγωγικῆς κινήσεως στὴ χώρα μας, ἀπεφάσισε νὰ ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν, ὅπως ἀπὸ κοινου μετὰ τῆς Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ τῆς Ο.Λ.Μ.Ε., ἀπευθύνῃ πρόσκληση στὸ διάσημο παιδαγωγὸ κ. Ed. Spranger, νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἑλλάδα καὶ σὲ πανηγυρικὴ ἑορταστικὴ συγκέντρωση νὰ δεχθῇ, ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες μαθητὲς τοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοὺς, τὶς τιμὰς ποὺ δίκαια τοῦ ὀφείλονται.

Παρόμοιες προσκλήσεις σκεπτόμεθα νὰ ἀποστείλωμε, στὸν κατάλληλο χρόνον, καὶ πρὸς ἄλλες διάσημες παιδαγωγικὰς προσωπικότητες καθολικοῦ κύρους, δημιουργοὺς σχολῶν καὶ νέων κατευθύνσεων, ἔτσι ὥστε οἱ Ἕλλη-

Κορυφαίοι προοδευτικοί αντιπρόσωποι της Έρβαρτιανής κατευθύνσεως

OTTO WILLMANN

Υπό ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

Ἡ μορφωτική εργασία ἔχει ὡς ἀπαραίτητη προϋπόθεση, τὸν καταρτισμὸν συγχρονισμένου Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος.

Willmann

I

Otto Willmann (Βίλμαν)

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ ἐνσαρκώνει τὸ ὕψηλόν καὶ εὐγενὲς ἐπάγγελμα τοῦ δασκάλου καὶ τρέφει σεβασμὸν ἀπέραντον πρὸς αὐτό.

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ πιστεύει ὅτι ἡ διδασκαλία δὲν πρέπει νὰ ἀποβλέπει στὴν ἀποθησαύριση γνώσεων ἀλλὰ στὴν ἐξύψωση καὶ διεύρυνση τῆς Ζωῆς τῶν τροφίμων μας.

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς τοῦ ὁποῦ ἡ Διδακτικὴ ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς συγγραφῆς. Εἶναι δηλαδή τὸ ἔργον ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ἐξησφάλισε θέσιν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς παιδαγωγικῆς βιβλιογραφίας τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων.

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ ἡ ἐργασία του «περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους¹ ὡς Παιδαγωγοῦ καὶ Διδασκάλου» ἐπέχει σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Παιδαγωγικῆς.

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ ἡσπάρθη

1. Willmann, Aristoteles als Pädagoge und Didaktiker (1909).

νὲς ἐκπαιδευτικοὶ νὰ πάρουν ἄμεση ἐπαφή μὲ τοὺς πρωτοπόρους δημιουργοὺς τοῦ «Νέου Σχολείου» σὲ παγκόσμια κλίμακα. Τὸ ὅτι ἀρχίζομε ἀπὸ τὸν διάσημο Γερμανὸ φιλόσοφο καὶ παιδαγωγὸ Ε. Spranger εὐκόλα μπορεῖ νὰ τὸ ἀντιληφθῇ κανεὶς. Ὁ Spranger εἶναι ὁ γνησιώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς Γερμανικῆς Παιδαγωγικῆς, κι ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους ὁπαδοὺς τῆς ἰδεολογικῆς ἀξιολογικῆς κατευθύνσεως στὴ φιλοσοφία—ψυχολογία—παιδαγωγική, κατευθύνσεως ποὺ χαρακτηρίζει στὸ σύνολό της σχεδὸν τὴν προπολεμικὴ γερμανικὴ παιδαγωγικὴ κίνηση, κι ὡς ἕνα βαθμὸ καὶ τὴ σημερινή τέτοια.

Ἀπὸ τὴ διασταύρωση καὶ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀπόψεων τῶν ἐν λόγῳ παιδαγωγῶν, διαφόρων χωρῶν, θὰ βγοῦν χρήσιμα συμπεράσματα καὶ γιὰ τὴ δική μας παιδαγωγικὴ κίνηση καὶ μεταρρύθμιση.

Ἐλπίζομε ὅτι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μας θὰ ἐπικροτήσουν τὴν πρωτοβουλία αὐτὴ τοῦ περιοδικοῦ μας.

ΧΑΡΗΣ ΠΑΤΣΗΣ

κατὰ βάθος τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὴν διεκήρυξε urbi et orbi.

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ, ἂν καὶ στὴν ἀρχὴν τῆς Παιδαγωγικῆς του δράσεως ὑπῆρξε στενὸς συνεργάτης τοῦ Ziller στὴν Λειψία, ἐν τούτοις ὅμως πολὺ ἐνωρὶς ἀπέρριψε τὴν Έρβαρτιανὴν Φιλοσοφίαν καὶ Παιδαγωγικήν.

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Spranger «ὡς τὸν πιὸ μεγαλοφυῆ μεταξὺ τῶν Έρβαρτιανῶν».

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ ἂν καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν Έρβαρτιανὴν Σχολήν, ἐφήρμοσεν ὅμως στὴ Ζωὴ του τὸ δίδωμά του Νίτσε, κατὰ τὸ ὁποῖον «προσφέρει τις κακὴν ὑπηρεσίαν στὸ δάσκαλό του, ἐὰν θέλει πάντοτε μονάχα μαθητὴς του νὰ παραμένει».

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ προώθησε τὴν Έρβαρτιανὴν Παιδαγωγικὴν δεδομένου ὅτι προώχρησε πέραν τῶν Έρβαρτιανῶν ἀπόψεων εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς προοπτικῆς βαθύτερου φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καὶ ἐπιστημονικώτερης ἐπισκοπῆσεως τῆς Ἐπιστήμης τῆς Ἀγωγῆς.

Otto Willmann

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ ἀπέρριψε τὴν Ψυχολογίαν τῆς Έρβαρτιανῆς Παιδαγωγ.

γικῆς καὶ ἀνεγνώρισε ὅτι γιὰ τὴ Διδακτικὴ—ὡς βοηθητικὴ ψυχολογικὴ Ἐπιστήμη—εἶναι ἐκεῖνος ὁ κλάδος τῆς Ψυχολογίας ποὺ ἀναγνωρίζει καὶ καλλιεργεῖ τὸ μορφώσιμον τῆς βουλήσεως.

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ διεκήρυξε ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀνωτάτης Ἐκπαίδεψεως δύνανται νὰ θεωροῦνται ὡς λόγιοι καὶ ἑξοχοὶ ἐπιστήμονες, ἀλλὰ δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὸ διδασκαλικὸν σῶμα καὶ μὲ τὴν διδασκαλικὴν ψυχὴν καὶ γι' αὐτὸ ἐπεζήτησε καὶ ἐπρότεινε τὴν ἐπὶ νέων βάσεων ὁργάνωσιν τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος τῆς μορφώσεως εἰς τὴν Πατρίδα του καὶ τὸ Ἔθνος Του.

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς ποὺ ἀποδίδει ὑψιστὴν σημασίαν στὸ λαϊκὸ σχολεῖο

Γι' αὐτὸ ἐπεζήτησε τὴν ὁργάνωσιν τοῦ

ξίδα ἐργασίας, ὅλων τῶν σχολείων.

Ἄλλ' ἄς τὸν γνωρίσουμε καλύτερα.

II

Γεννήθηκε στὰ 1839 στὸ Πόζεν.

Ἐπεράτωσε τὴς Γυμνασιακῆς του σπουδῆς στὸ Γυμνάσιο ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον πρὸ διακοσίων ἐτῶν ἦταν δάσκαλος ὁ Amos Comenius, ὁ συγγραφεὺς τῆς «Μεγάλης Διδακτικῆς (Magna Didactica)».

Μετὰ τὸ πέραν τῶν γυμναστικῶν του σπουδῶν παρηκολούθησε στὰ Πανεπιστήμια τοῦ Breslau καὶ τοῦ Βερολίνου φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν.

Εἰς τὸ Βερολίνον ηὐτύχησε νὰ ἔχει δάσκαλο τὸν διάσημο φιλόλογον Boekh, τὸν Γλωσσολόγον Seintal καὶ τὸν φιλόσοφον Trendelenburg.

λαϊκοῦ σχολείου ὡς κατ' ἐξοχὴν Πατριδογνώστη καὶ Σχολεῖο τοῦ Σχολείου τῆς Στενώτερης Πατρίδος, καὶ μάλιστα μὲ ποικιλίαν ἰδιορρυθμίας στὴν ἐπὶ μέρους ὁργάνωσιν, ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι κάθε χωρὶς εἶναι μιὰ Στενότερη Πατρίδα αὐτὴ κατ' ἐαυτήν, μιὰ Στενότερη δηλαδή Πατρίδα ποὺ προσδιορίζεται μὲ ὁλόκληρη τὴν περιοχὴ του ἀπὸ τὸν ἐπὶ μέρους κύκλον τῶν τοπικῶν συμφερόντων, ὡς καὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς τῶν ξεχωριστῶν.

Εἶναι ὁ Παιδαγωγὸς τέλος ἐκεῖνος ποὺ ὑποστηρίζει τὸ θρησκευτικὸν καὶ τὸ ἐθνικὸν Ἰδεῶδες, ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν πυ-

στὰ 1862 ἀνεκλήρωσε διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας. Στὰ 1863 μετέβη στὴ Λειψία ὡς συνεργάτης τοῦ Ziller ὅστις διηύθυνε τὸ Πειραματικὸν Σχολεῖον τοῦ Παιδαγωγικοῦ Σεμιναρίου τοῦ Πανεπιστημίου.

Στὰ 1868 τὸν συναντοῦμε στὴν Βιέννη ὅπου διευθύνει τὸ Πειραματικὸν Σχολεῖον τὸ προσηρτημένον γιὰ τὴν μετεκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων καὶ αποτελούμενον μὲ τὸν τίτλον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Paedagogium.

Στὰ 1872 ἐκλήθη ὡς ἑκτακτὸς Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς στὸ Γερμανικὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πράγας, ὅπου καὶ ἀνέπτυξε τὴν πολὺ-

πλευρη παιδαγωγική του δράση.

Στην Πράγα ίδρυσε ένα Παιδαγωγικόν Σεμινάριον — προσηρτημένον στο Πανεπιστήμιον — καὶ ἐξέδωκε πολλὰς φιλοσοφικὰς καὶ παιδαγωγικὰς πραγματείας. Ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας στὰ 1910, καὶ στὰ 1920 ἀπέθανε στὴν Πράγα, περιβληθεὶς με τιμὰς ἀπὸ τὸν διδασκαλικὸν κόσμον.

Καὶ τώρα, ἂς ξεχωρίσωμε ἀπὸ τὶς παιδαγωγικὰς του ιδέας μονάχα ἐκεῖνες, ποὺ σχετίζονται με τὴν ἀποψη τὴν διδακτικὴ καὶ με τὴν ἐννοίαν τῆς Ἀγωγῆς, παραλείποντες τὴν σχολικὴν ὁργανωτικὴν πλευρὰ τῶν ἀπόψεών του.

Τὰ ἐπιβεβλημένα ὅρια τῆς φιλοξενίας μας στὶς σελίδες τοῦ ἐγκρίτου Περιοδικοῦ, ἐπιβάλλουν ἄλλως τε αὐθόρμητον τὸν σεβασμὸν μας.

III

Τὴν Διδακτικὴν τέχνην ¹ ὁ Willmann δὲν τὴν περιορίζει στὴν ἀπλὴ μετάδοσις γνώσεων, ἀλλὰ τὴν συνδυάζει με τὴν ἐπίδρασιν τὴν βαθεῖα σχετικὰ με τὴν ἐσωτερικὴ Ζωὴ τῶν τροφίμων.

Τὴν διδασκαλίαν ὁ μεγαλοφυὴς — ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Spranger — παιδαγωγὸς μας τὴν θεωρεῖ σὰν μιά ἀπὸ τὶς πρὸ ἰσχυρὰς δυνάμεις τῆς Ἀγωγῆς, ἐφόσον βέβαια ἐντοπίζεται αὕτη σὲ μιά περιληπτικὴ κανονικὴ ἄσκηση καὶ σὲ μιά ἐνταση τῶν δυνάμεων τῆς νεανικῆς ψυχῆς, ἐφόσον εὐρύνει τὸν κύκλον τῶν διαφερόντων τῶν τροφίμων μας καὶ ἐφόσον διεγείρει τὰ διαφέροντα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκπηδοῦν καινούργιες ἐκδηλώσεις καὶ ἀνατάσεις τῆς νεανικῆς ψυχῆς.

Μὲ ἄλλα λόγια:

Στὴν διδασκαλίαν δὲν λαμβάνει ὅπ' ὅψει ὁ Παιδαγωγὸς μας τὴν ποσὸν τῶν γνώσεων, ἀλλὰ τὴν διεύρυνση τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν τροφίμων.

Ἡ Μορφωτικὴ ἐργασία — κατὰ τὸν Willmann — ἀρχίζει με τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐκπονήσεως συγχρονισμένου Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος με πραγματικὴν βαθυστόχαστον παιδαγωγικὴν προοπτικὴν.

Ἀποδίδει ξεχωριστὴ σημασίαν στὰ μορφωτικὰ ἐκεῖνα ἀγαθὰ, ποὺ θερμαίνουν καὶ τροφοδοτοῦν τὸ συναίσθημα μέχρις ἐξάρσεως τούτου εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀφοσιώσεως τῶν τροφίμων μας γύρω ἀπὸ τὶς ἀξίες τῆς Ζωῆς.

Καὶ ὡς τέτοια μορφωτικὰ ἀγαθὰ θεωρεῖ τὸ ὕλικόν τῆς Πατριδογνωσίας, τὰ Ἑρμηνευτικά, τὰ Φυσικά, τὴν Ἱστορίαν (πλακισιωμένην με Πατριδογνωστικὸν καὶ Ἑθνικὸν περιεχόμενον), τὴν Μητρικὴν γλῶσσαν, τὴν Ἑθνικὴν λογοτεχνίαν, καὶ τὴν Λαογνωσίαν.

1. Willmann, Didaktik als Bildungslehre 1923. (5ῃ ἐκδόσει).

Ὅλα τὰ παραπάνω μορφωτικὰ ἀγαθὰ ὁ Παιδαγωγὸς μας τὰ συγκαταλέγει εἰς τὴν Μεσαιὸν Ζώνην τῆς Ἀγωγῆς καὶ τῆς Μορφώσεως εἰς τὴν Ζώνην δηλαδὴ ἐκείνην ὅπου με τὴν βοήθειαν τοῦ παραπάνω ὕλικου μορφώνει τὸ πνεῦμα πρὸς τὸ ἰδεῶδες, με παράλληλον μόρφωση τοῦ συναισθήματος.

Ἡ φιλοσοφία, ἡ εἰσαγωγή στὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ ἡ Γλωσσολογία, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν Ἱστορίαν, πρέπει κατὰ τὸν Willmann νὰ χρησιμεύουν ὡς ἐπεξεργασία, ὡς ἐρμηνεία καὶ ὡς σύνθεσις τῶν ἰδεῶδων ὁλοκλήρου τῆς πνευματικῆς περιοχῆς.

Στὴ διεξαγωγὴ τῆς διδασκαλίας ἀκολουθεῖ τὴν τριμερῆ πορείαν (πρόληψις — πνευματικὴ διεσποδισ — ἐφαρμογὴ) προσδίδοντας περισσότερην ἀξίαν στὴν ἀνάληψη καὶ τὴ σύνθεσιν.

Ὡς πρὸς τὶς μορφὰς τῆς διδασκαλίας διακρίνει τρεῖς:

1) Τὴν ἀπεικονιστικὴν, ἐντοπισμένην στὴν ἐποπτεία, τὴν διήγησιν, τὴν περιγραφὴν — με ἐξάρση τοῦ ρόλου τῆς διηγήσεως,

2) τὴν διασφαθητικὴν, περιστρεφόμενην ἰδίως στὴν κατανόησιν τὴν βαθύτερην τοῦ περιεχομένου,

3) τὴν ἐξελεγκτικὴν, περιοριζομένην στὴν καλλιέργειαν τῆς ἀφηρημένης σκέψεως.

Αὐτὰ ὡς πρὸς τὴν Διδακτικὴν ἀποψιν: Ὡς πρὸς τὴν Ἀγωγήν, ὁ Παιδαγωγὸς μας φρονεῖ ὅτι ἔργον ταύτης εἶναι ἡ ἐλξη τῶν τροφίμων μας ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς βιολογικῆς εἰς τὴν ἠθικὴν ἀπὸ πνευματοποιημένην ἐνέργειαν καὶ δράσιν.

Μὲ ἄλλα λόγια:

Τὴν Ἀγωγήν ὁ Willmann τὴν θεωρεῖ σὰν μιά τέχνην, σὰν τὴν ὑψιστὴν βαθμίδα τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας καὶ γενικὰ σὰν κάτι ἐξυψωτικὸ καὶ διευρυντικὸ τῆς Ζωῆς. Ὡς ἔργον τῆς Ἀγωγῆς θεωρεῖ τὴν συνένωση τῶν ἀξιών τοῦ πολιτισμοῦ σὲ τρόπον ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ μετάδοσις τούτων στὴν ψυχὴ τῶν τροφίμων μας, καὶ μονάχα ὑπὸ τέτοιαις προϋποθέσεσι ἡ Παιδαγωγικὴ καὶ ἡ Διδακτικὴ ἀνυψοῦνται ¹ σὲ Ἐπιστήμην.

Γενικὰ ἡ Ἀγωγή ὡς κοινωνικὴ λειτουργία, πρέπει κατὰ τὰς ἀπόψεις τοῦ προοδευτικοῦ καὶ μεγαλοφυοῦς αὐτοῦ παιδαγωγοῦ νὰ ἐξυπηρετεῖ καὶ τὴν κοινωνικὴν φύσιν τοῦ ἀτόμου καὶ συνεπῶς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς πρέπει νὰ εἶναι μονάχα Κοινωνικὴ ² Ἀγωγή.

IV

Εἰς τὸν ἀναγνώστην τῶν γραμμῶν αὐ-

1. Willmann, Erhebung der Pädagogik als Wissenschaft (1897).

2. Willmann, Die Volksschule und die Soziale Frage (1900).

ΘΕΜΕΛΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Τοῦ κ. Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ

Ὑποδιευθυντοῦ Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον)

2. Τὰ Νηπιαγωγεῖα

Ἀναφέραμε ἤδη ὅτι στὸν παιδικὸ σταθμὸ εἰσάγονται συνήθως, παιδιὰ γύρω ἀπὸ τὰ δύο χρόνια — ὑπὸ ὁμαλὲς βέβαια οἰκογενειακὰς συνθήκες. Ἀναφέραμε ἐπίσης ὅτι στὸ νηπιαγωγεῖο αὐτὸ γίνεται γύρω ἀπὸ τὸ τέταρτο ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ συνεχίζεται ἐκεῖ ἡ φοίτησις ὡς τὰ ἔξη καὶ ἀκόμη ὡς τὰ ἑπτὰ χρόνια. Ἀλλὰ τὰ ὅρια αὐτὰ μεταξὺ παιδικῶν σταθμῶν καὶ νηπιαγωγείων καθὼς καὶ τὰ ὅρια μεταξὺ νηπιαγωγείου καὶ δημοτικοῦ σχολείου εἶναι πολὺ ρευστὰ καὶ διαφέρουν ἀπὸ χώρα σὲ χώρα. Στὴ μεταπολεμικὴ Ἰταλία π.χ. ὑπάρχει νόμος — δὲν ξέχουμε κατὰ πόσον ἰσχύει ἀκόμη — ποὺ προβλέπει ὑποχρεωτικὴ τὴν φοίτησιν τῶν παιδιῶν κατὰ τὴν «προσχολικὴν ἡλικίαν» ἀπὸ τὸ δεύτερον ὡς τὸ τέλος τοῦ ἔκτου ἔτους. Στὴ Ρωσσίᾳ λειτουργοῦν παιδικοὶ σταθμοὶ ἢ «κῆποι» γιὰ παιδιὰ κάτω ἀπὸ τὸ τρίτον ἔτος καὶ νηπιαγωγεῖα μεταξὺ τρίτου καὶ ἐβδόμου. Στὴν Ἀγγλίαν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴ Νέα Ζηλανδίαν ὁ θεσμὸς ἐνὸς κράματος παιδικοῦ σταθμοῦ καὶ νηπιαγωγείου — ποὺ στὴν Ἀγγλίαν ὀνομάζεται παιδικὸς σταθμὸς (nursery) καὶ στὶς δυὸ ἄλλες νηπιαγωγεῖο (Kindergarten) — ἐγίνε πλέον ἀναπόσπαστα μέρος τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Τὸ ἴδιο ἄλλωστε συμβαίνει, ἀπὸ διοικητικῆς δ.λ.δ. ἀπόψεως στὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες, εἶναι ἀρκετὰ χρόνια τώρα, ὁλόκληρες σχεδὸν δεκαετηρίδες σὲ πολλὰς πολιτεῖες. Συγκεκριμένως στὴν Ἀγγλίαν, ὅπου τὸ δημοτικὸν σχολεῖο ἀρχίζει με τὴ συμπλήρωσιν τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας, μεταχειρίζονται τὸν ὅρον παιδικὸς σταθμὸς (nursery) μᾶλλον με τὴν ἐννοίαν τοῦ νηπιαγωγείου ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ παιδιοῦ στὸ δημοτικὸν σχολεῖο. Στὴ Γαλλίαν τὰ «écoles maternelles» φροντίζουν γιὰ παιδιὰ δύο ἕως ἔξι χρονῶν, καὶ καλύπτουν τὴν ἐργασίαν τόσο τοῦ παιδικοῦ σταθμοῦ ὅσο καὶ τοῦ νηπιαγωγείου.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω βλέπομε νὰ διαφαίνεται καὶ πάλιν — ὑπὸ νέα σχήματα

τῶν ἢ προσωπικότητος τοῦ Παιδαγωγοῦ μας τρέφομε τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐρμηνεύθη σὰν κάποιο ἐρέθισμα μεγαλειώδες ποὺ θὰ μπορούσε με τὶς συντηρητικὰς, προοδευτικὰς παιδαγωγικὰς ιδέαις του νὰ χρησιμεύσει ὡς πρότυπον καὶ γιὰ τὴν δικήν του ἐπαγγελματικὴν ἐξέλιξιν.

Ἀπὸ τὴν Ἑρβαρτιανὴν παιδαγωγικὴν κοσμοθεωρίαν ἐκίνησε ὁ Παιδαγωγὸς μας, ἀλλὰ δὲν στάθηκε σ' αὐτήν, τούναντι μάλιστα ἐπλησίασε μεγαλειώδως πλεῖστας ἀπόψεις τοῦ νεωτέρου σχολείου, ἂν μὴ καὶ ὑπερέβαλε ταύτας.

Καὶ ἐδῶ ἀκριβὲς θὰ μπορούσε νὰ χρησιμεύσει ὡς Πρότυπον ὁ Παιδαγωγὸς μας γιὰ ὅλους τοὺς προοδευτικὸς δασκάλους, οἱ ὅποιοι δὲν ἀσφυκτιοῦν με τὰ ἐξεζητημένα, ἀλλὰ παλαίοντες καὶ πειραματιζόμενοι ἐξελλίσσονται σὲ δημιουργικὰς διδασκαλικὰς προσωπικότητας.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ βασικὸ καὶ θεμελιώδες πρόβλημα τῆς Ἀγωγῆς οἱ ιδέαι τοῦ Παιδαγωγοῦ μας θὰ μπορούσαν νὰ θεω-

ρηθοῦν σὰν ἓνα μεγαλειώδες κέντρισμα καὶ γιὰ τὴν δικήν μας Νεοελληνικὴν Ἐκπαιδευτικὴν πραγματικότητα, ποὺ εἶναι ἀποξενωμένη ἀπὸ τὴν συστηματικὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν προώθηση τῶν προβλημάτων τῆς Ἀγωγῆς.

Καὶ ὅμως:

Ἡ ρῆσις τοῦ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, τοῦ περιφήμου Danton — θάπρεπε νὰ γίνῃ σύμβολον ἀφυπνιστικὸν καὶ Σειρὴν συναγερμοῦ:

Εἰς τὸ βάθρον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ εἰς τὴν δμώνυμον πλατεῖαν, στοὺς Παρίσιους, εἶναι γραμμένη ἡ περίφημος περί Ἀγωγῆς ρῆσις του:

«Après le pain, l'éducation est le premier besoin du peuple».

Δηλαδὴ:

«Υστερὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς στοιχειώδους διατροφῆς ἐνὸς λαοῦ, ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ ἀσχολεῖ τοὺς Κυβερνήτας του, εἶναι, ἡ Ἀγωγή τοῦ λαοῦ».

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

και δνόματα βέβαια—σε πολλές χώρες σήμερα ή παλαιά τάσις προς ένοποίηση του νηπιαγωγείου και του κατωτέρου τμήματος του δημοτικού σχολείου. Σύμφωνα τώρα με την τάσι αυτή της ένοποίησης θα πρέπει να λαμβάνονται ενιαία μέτρα για δλόκληρη την πρώτη παιδική ηλικία ως το έκτο δ.λ.δ. ή και το εβδομο έτος, με τους εξής τρεις συνδυασμούς :

α) Συνδυασμός παιδικού σταθμού με το νηπιαγωγείο, όπου βέβαια το δημοτικό σχολείο λειτουργεί χωριστά.

β) Συνδυασμός νηπιαγωγείου με τη μιὰ ή και τις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου, όποτε ο παιδικός σταθμός θα λειτουργή χωριστά αυτή τη φορά.

γ) Ο καθαρός ενιαίος συνδυασμός παιδικού σταθμού, νηπιαγωγείου και των δύο πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου.

Αν και ο τρίτος συνδυασμός θα ήταν ίσως ο ιδεωδέστερος και ο απλούστερος, μολταυτα κι' έμεις πιστεύομε ότι—για πολλούς ψυχολογικούς και πρακτικούς λόγους—ο δεύτερος συνδυασμός, χωριστός δ.λ.δ. παιδικός σταθμός και ένωμένο το νηπιαγωγείο με τις δυο πρώτες τάξεις του δημοτικού, ανταποκρίνεται περισσότερο στις ανάγκες και τα διαφέροντα του παιδιού. Αταποκρίνεται, επίσης, στις όρθότερες, νομίζομε, αντιλήψεις σχετικά με το θεσμό της οικογένειας σήμερα, γιατί έτσι το παιδί έχει, π.χ., την ευκαιρία να παραμένη περισσότερο χρόνο κάτω από την οικογενειακή θαλπωρή και επίδρασι, όπου βέβαια αυτό είναι δυνατό και επιθυμητό.

Εϊμαστε, μ' άλλα λόγια, της γνώμης ότι ο παιδικός σταθμός—συνήθως γύρω από το δεύτερο ως το τέταρτο σχεδόν έτος—είναι μάλλον μέτρον ανάγκης και μέτρον εξαιρετικό. Ο θεσμός του νηπιαγωγείου, από το άλλο μέρος, συνδυαζόμενος με τις δυο πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου, δ.λ.δ., ως το εβδομο σχεδόν έτος, γίνεται σιγά-σιγά υποχρεωτική προβαθμίδα της στοιχειώδους εκπαιδευσεως. Έπειτα, το δημοτικό σχολείο θα πρέπει να συνεχίζεται τουλάχιστον ως το δέκατο τέταρτο έτος της ηλικίας κάθε αγοριού και κάθε κοριτσιού, όποτε, και με την εμφάνισι της ήβης, εκδηλώνονται κάπως έντονότερα και ασφαλέστερα οι ικανότητες, οι κλίσεις και οι προτιμήσεις για τη μελλοντική σταδιοδρομία του αναπτυσσόμενου ανθρώπου—όποσδήποτε έντονότερα και ασφαλέστερα από το δωδέκατο έτος ή από το ένδέκατο, όποτε γίνεται ή πρώτη επιλογή σε μερικές χώρες, όπως π.χ. στην Αγγλία. Τότε, γύρω στο δέκατο τέταρτο έτος δηλαδή, με τη δημιουργία διαφορών τύπων σχολείων (Μέσης Έκπαιδευσεως) θ' αντιμετωπίζονται επιστημονικώτερα και αποτελεσματικώτερα οι ανάγκες κάθε παιδιού καθώς και τα ιδεώδη και οι επιδιώξεις του συνόλου.

Αν όμως τώρα, ανεξάρτητα από τις παραπάνω και άλλες μεταρρυθμιστικές τάσεις στο τομέα της αγωγής για την πρώτη παιδική ηλικία, στρέψομε το βλέμμα μας στο νηπιαγωγείο με τη σημερινή, καθιερωμένη του, «κλασσική» να ποῦμε μορφή του, που περιλαμβάνει παιδιά μεταξὺ τεσσάρων και έξη ή επτά ετών, και θέσωμε το ερώτημα, κι' εδώ, ποιός είναι ο σκοπός του και πάνω σε ποιές αρχές όφείλει να λειτουργή, ή απάντησις τότε θα ήταν ίσως ή εξής: Ένώ στον παιδικό σταθμό το παιδί βρίσκει ένα δεύτερο οικογενειακό περιβάλλον, έστω κι' ένα δεύτερο τεχνητό σπίτι (τεχνητό, γιατί το ρυθμίζει περισσότερο ή λογική και ή επιστήμη στις κύριές του γραμμές και λιγώτερο το αίσθημα το μητρικό και ή φύσις, καθώς ήδη αναφέραμε) παρ' όλα ταῦτα ή αγωγή του παιδιού συντελεῖται εκεί σε μεγάλο βαθμό φυσικά και άβιαστα σαν στο σπίτι του, γιατί αυτό όφείλεται κυρίως στη μικρή ηλικία του. Στο νηπιαγωγείο όμως ή ατμόσφαιρα δέν είναι εκείνη του σπιτιού δλόκληρον, δέν είναι ενιαία, αλλά τώρα διαφοροποιείται. Μοιάζει π.χ. με την ατμόσφαιρα του σαλονιού, όταν έρχονται οι επισκέπτες, μ' εκείνη της τραπεζαρίας, στην ώρα του φαγητού, μ' εκείνη ακόμη του λιβικ-ρούμ, όπου ή μητέρα ράφτει κάτι, οι κοπέλλες κεντούν, τα μεγαλότερα παιδιά ετοιμάζουν καθισμένα στο τραπέζι τα μαθήματά τους για την άλλη μέρα, κλπ. Το παιδί, δ.λ.δ., του νηπιαγωγείου αρχίζει

όχι μόνο ν' αποκτά κάποια συνείδησι για το σκοπό και τον προορισμό του στενού αυτού περιβάλλοντός του και να διαφοροποιή μέσα του τα μέρη του σπιτιού (σαλόνι, τραπεζαρία, λιβικ-ρούμ, κλπ.), αλλά και να μιμείται τις πράξεις των άλλων και το ίδιο να συμμετέχη μάλιστα στις ενεργειές τους, όσο μπορεί.

Και κάτι άλλο ακόμη που ενδιαφέρο συμβαίνει από ψυχολογικής και παιδαγωγικής άπόψεως: το παιδί αρχίζει ν' αποκτά κάποια ενεργέστερη συνείδησι για το σκοπό και τον προορισμό των δικών του γνώσεων, αίσθημάτων και ενεργειών. Αρχίζει να τα διαφοροποιή όλα αυτά μέσα του, να κάμη κάποια εκλογή και επιλογή, ανάλογα βέβαια με τις παρουσιαζόμενες περιστάσεις και ανάγκες. Αρχίζει (με βάσι τις γνώσεις που άπόκτησε, τα αίσθήματα που καλλιέργησε, τις υποτυπώδεις πρακτικές δεξιότητες που ανέπτυξε) να συμμετέχη κάπως σε μιὰ απλή κουβέντα, να συμπεριφέρεται ευγενικά (στο σαλόνι, στο τραπέζι, στο λιβικ-ρούμ κλπ.), ν' αυτενεργή, δ.λ.δ., να κάμη συνδυασμούς δικούς του με αυτές τις διάφορες δικές του δυνάμεις και ενεργειες στο παιχνίδι, στο σκαράλωμα, στο ίχνογράφημα, στη σκέψι, στη συμπεριφορά του γενικά. Αρχίζει, τέλος, να βάζη κάποιο φραγμό στις όρέξεις και επιθυμίες του, αρχίζει ν' αυτοκυβερνάται κάπως.

Έτσι το χαρακτηριστικό γνώρισμα σ' αυτό το στάδιο της πρώτης παιδικής ηλικίας μεταξὺ τεσσάρων και έξη ή επτά ετών είναι ή άπαρχή μιᾶς συνειδητοποιήσεως (έστω και θολής, θαμπής στην αρχή) του γύρω κόσμου και του έαυτού του από μέρους του αναπτυσσόμενου ανθρώπου.

Επομένως, ο σκοπός του νηπιαγωγείου έγκειται στο να υποβοηθήση, σύμφωνα άποτε με την αντιληπτικότητα κάθε παιδιού, στο να μιη κάποια έστω και υποτυπώδης τάξις στο χάος—χάος για μᾶς τους ενήλικους—της προηγούμενης περιόδου, των δύο ως τεσσάρων ετών. Σκοπός του είναι, επίσης, να καλλιεργηθῇ στο παιδί τόσο ή αυτενεργεια και ή ελευθερία όσο και ή παρατηρητικότης και κάποια εμβάθυνσις στην κατανόησι προσώπων και πραγμάτων με τα όποια το παιδί έρχεται σ' επικοινωνία και επαφή.

Τα κυριώτερα τώρα μέσα που θα εξασφαλίσουν την επιτυχία του παραπάνω σκοπού του νηπιαγωγείου είναι εκείνα που θα στηρίζονται πάνω στις φροντίδες μας για τη σωματική και ψυχοπνευματική υγεία του παιδιού. Πιο συγκεκριμένα, τέτοια μέσα είναι :

α) Ο κατάλληλος και υγιεινός χώρος του κτιρίου όπου λειτουργεί το νηπιαγωγείο.

β) Η επιμονή μας για την άπόκτησι καλών, λεπτών και ευγενικών τρόπων.

γ) Η καλλιέργεια του γούστου, της καλαισθησίας, του ωραίου γενικά.

δ) Η καλλιέργεια, επίσης, της αυτενεργειας των μικρών σύμφωνα βέβαια με τα διαφέροντά τους.

ε) Η παροχή ευκαιρίας για το ποιοτικά και ποσοτικά όρθο παιχνίδι.

στ) Οι ευκαιρίες για το απλό, χαρωπό και με ζωηρό ρυθμό παιδικό τραγούδι.

και ζ) Η δημιουργία μιᾶς τέτοιας σχολικής ζωής που μιὰ ατμόσφαιρα χαρᾶς και έσωτερικής ικανοποίησης να διέπη το πᾶν εκεί μέσα.

Έτσι ο θεσμός του νηπιαγωγείου αποτελεί, νομίζομε, το απαραίτητο συμπλήρωμα της οικογενειακής αγωγής (ιδιαίτερα με τις μεταβολές που επέβαλαν στη ζωή μας οι σημερινές συνθήκες) και το ασφαλέστερο και υγιέστερο μέσο για να ρυθμίζεται άποδοτικά και εποικοδομητικά ή επίδρασις πάνω στο παιδί που προέρχεται από το στενό και το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλο.

Γι' αυτούς τους πολλούς και άλλους λόγους το νηπιαγωγείο αποτελεί στην εποχή μας ένα αναπόσπαστο στοιχείο κάθε ευνομούμενης και προοδευτικής χώρας και επομένως πρέπει σιγά-σιγά να ληφθούν μέτρα για τη γενίκευσί του.

Θ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΙΔΕΩΔΗ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ Η ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΗ ΙΔΕΑ

Τοῦ κ. ΚΩΝ/ΝΟΥ ΚΙΤΣΙΟΥ,
Καθηγητοῦ Παιδαγωγικῶν Π. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

3. Ἡ πατριδογνωστικὴ ιδέα.

Μὲ τὸ φῶς τῆς πατριδογνωστικῆς ιδέας ἔχει διαμορφωθῇ ὁλόκληρη κατεύθυνση τῆς Παιδαγωγικῆς, ἡ ὁποία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἀξιόλογη σχολικὴ πράξις μὲ διαφορετικὸ ὅμως περιεχόμενο κάθε φορά. Ἡ πατριδογνωστικὴ ιδέα, ὅπως διαμορφώθηκε σήμερα, ὑπαγορεύει στοὺς ἐργάτας τῆς παιδείας τὰ ἰδιαίτερα καθήκοντά των νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς μορφωτικὴ πηγὴ γιὰ τοὺς μαθητὰς τὴν φύση καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς στενωτέρας πατρίδος, διότι, ἀφ' ἐνὸς μὲν, τὸ παιδί εὐρίσκεται, ψυχολογικά, ἐγγύτερα πρὸς τὴν φύση καὶ τὴν ζωὴν τοῦ περιβάλλοντός του, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὁ ἄνθρωπος, μόνον, ὅταν γνωρίζῃ ἀπὸ ποῦ προέρχεται καὶ ποῦ ζῇ, μπορεῖ σταθερὰ νὰ βαδίζῃ πρὸς βελτίωση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῆς κοινωνίας. Ὁ χῶρος τῆς στενωτέρας πατρίδος ὁμιλεῖ μαγικά στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ προσφέρει τὶς χρυσὲς ἐκείνες κλωστές, μὲ τὶς ὁποῖες θὰ συνδέεται μὲ τὸ γενέθλιο χῶμα τοῦ σ' ὅλη τὴν ζωὴ του καὶ θὰ μοχθῇ γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀνοδο ἀφοῦ ἐκεῖ ἐπλεξε μὲ τὴν παιδική του σκέψη, τὰ πρῶτα ὄνειρα τῆς ζωῆς του καὶ τὸ ἰδανικὸ του γιὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν κοινωνία τοῦ τόπου του. Οἱ ἰσχυροὶ αὐτοὶ δεσμοὶ μὲ τὴν πατρίδα ὥθησαν καὶ ὥθουν τοὺς ἀνθρώπους σὲ αὐτοθυσία καὶ ἀγῶνας σὲ καιροὺς κινδύνων τῆς πατρίδος, σὲ πολλοὺς μόνους γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀνοδο, στὴν ἐποχὴ τῆς εἰρήνης, καὶ σὲ πράξεις εὐεργεσίας.

Τὸ σχολεῖο τῆς Πατριδογνωστικῆς Ἰδέας εἶναι σχολεῖο βιωμάτων, ποὺ ἀνυψώνει πνευματικὰ τοὺς μαθητὰς πέραν ἀπὸ τὸν ἐθνικὸ ἐγωκεντρισμὸ, διότι ὁ μαθητής, κατὰ τὴν μελέτη τοῦ τεχνικοῦ καὶ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου του, συγκρίνει καὶ παραλληλίζει αὐτὸν μὲ τὸν πολιτισμὸ σ' ἄλλους τόπους καὶ ἔτσι σέβεται τοὺς τρόπους ζωῆς τῶν ἄλλων λαῶν, διδάσκει ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἀναγνωρίζει τὴν ἀνάγκη τῆς εἰρηνικῆς συννυπαρξείας τοῦ μετ' αὐτοὺς.

Τὸ σχολεῖο τῆς στενωτέρας πατρίδος δὲν περιορίζει τὴν ἀγωνιστικὴν προσπάθεια πρὸς τὴν μελλοντικὴν πρόοδο τῶν νέων μελῶν τῆς κοινωνίας μὲ μιὰ «κλειστή παρελθοντολογία», διότι παρέχει στὸ παιδί τὴν εὐκαιρίαν ὅχι μόνον νὰ μελετήσῃ τὸν πολιτισμὸ τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ νὰ διαπιστώσῃ τὶς ἀνάγκες τῆς συγχρόνου ζωῆς, νὰ πονέσῃ καὶ νὰ πλη-

ρωθῇ μὲ τὴν τάση πρὸς βελτίωση καὶ ἀνύψωση τοῦ βιοτικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ του.

4. Ἡ συσχέτιση.

Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ περιεχόμενο τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς πατριδογνωστικῆς Ἰδέας, εἶναι ἀνάγκη νὰ σκεφθῶμε ἂν ἡ γνώση ἀπὸ τὸ παιδί καὶ τὸν ἔφηβο τῆς στενωτέρας Ἑλληνικῆς πατρίδος ὀπλίζει αὐτοὺς μὲ τὴν ἱκανότητα νὰ προσαρμοσθῶν πρὸς τὰ Ἰδεώδη τοῦ Νέου ἀνθρώπου. Γεννᾶται δηλαδὴ τὸ ἐρώτημα ἂν οἱ ἐθνικολαϊκὲς μας παραδόσεις, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου μας, οἱ γιορτές, οἱ λαϊκὲς συνήθειες καὶ ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ζωὴ καὶ ὁ πολιτισμὸς συμφωνοῦν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Διακηρύξεως τῶν Ἰδεωδῶν τοῦ ἀνθρώπου τῶν μέσων τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ὁπότε ἡ μελέτη τῆς στενωτέρας πατρίδος θ' ἀποτελῇ τὸ καλὺτερον μέσον γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν Ἰδεωδῶν αὐτῶν.

Ὁ ἐθνικὸς μας πολιτισμὸς διαποτίζεται, ὡς εἶναι φυσικόν, ἀπὸ δύο Ἰδεώδη, ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Ἰδεῶδες, ποὺ ἀναφέρεται στὴν Ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ Ἰδεῶδες, ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἀγάπην, στὸν σεβασμὸ καὶ στὴν ἀξιοπρέπεια τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Τὰ Ἰδεώδη ὁμοῦ αὐτά, ὅπως εἶδαμε, ἀποτελοῦν καὶ τὶς βαθύτερες ἐπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας γενικώτερα.

Ἀπὸ τὶς παραπάνω συσχετίσεις καὶ σκέψεις συνάγεται ὅτι, μελετώντας μὲ τοὺς μαθητὰς τὸν ἐθνικολαϊκὸν μας πολιτισμὸ καὶ ἐκμεταλλευόμενοι ὡς μορφωτικὰ ἀγαθὰ ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, ποὺ σχετίζονται μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἄλλου, παιδαγωγοῦμε σύμφωνα μὲ τὰ οἰκουμενικὰ Ἰδεώδη τῆς συγχρόνου ζωῆς.

Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ πολιτισμὸς μας περιέχει ἀρκετὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τῆς μαγικῆς σκέψεως καὶ ἀπὸ τοὺς πολιτισμοὺς ἄλλων λαῶν (ἐπιδρομέων), εἶναι ἀνάγκη νὰ ξεκαθαρίζωμε τὰ πολιτιστικὰ δεδομένα τῆς στενωτέρας πατρίδος καὶ νὰ διατηροῦμε καὶ χρησιμοποιοῦμε κάθε τι, ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὸ Ἰδεῶδες τῆς ἀτομικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐλευθερίας, τὶς ἀρχὲς τῆς συνεργασίας,

τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἄλλου καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας του.

5. Στὴν σχολικὴ πράξις

Πολλοὶ πνευματικοὶ ἡγέται τῶν λαῶν προσπαθοῦν στὴν πράξις νὰ ἐφαρμόσουν τὶς ἀντιλήψεις, ποὺ ἀναπτύξαμε, καὶ ἐπιννοῦν πολλὰ διδακτικὰ μέσα.

Ἔτσι, οἱ συνεργάται τῆς U.N.E.S.C.O.1 ποὺ πιστεύουν στὴν εὐρύτερη ἀποστολὴ τοῦ σχολείου, ὁργανώνουν ἐκθέσεις, σχολικὲς ἀλληλογραφίες, ἀνταλλαγὰς τοπικῶν προϊόντων, γιορτές, παραστάσεις, συλλογὰς καὶ μελέτες λαϊκῶν στοιχείων, τοπικὰ μουσεῖα μὲ ἀντικείμενα τῆς στενωτέρας καὶ εὐρυτέρας πατρίδος, ἐκδρομὰς καὶ ἐπισκέψεις σ' ἀξιόλογα μέρη κλπ. Μὲ ὅλες αὐτὰς τὶς ἐνέργειες καὶ ἄλλες παρόμοιες ἐπιδιώκουν: α) νὰ προσανατολίσουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ στὸ φυσικὸ περιβάλλον (τοπικὸ, ἐθνικὸ, παγκόσμιον).

β) Νὰ βοηθήσουν αὐτὸ νὰ κατανοήσῃ ὅτι τὰ ἀνθρώπινα ὄντα ἀλληλοεξαρτῶνται, ἀποδεικνύοντας ὅτι ἡ ζωὴ τῆς τοπικῆς κοινότητος (χωριοῦ, πόλεως) βασίζεται στὴν συνεργασία ὄλων τῶν μελῶν καὶ ὅτι συνδέεται στενά μὲ τὴν ζωὴ τῶν ἄλλων λαῶν, καὶ διαφωτίζοντας αὐτὸ (τὸ παιδί) ἐπὶ τῆς συνεξαρτήσεως καὶ ἀλληλεγγύης, ποὺ συνδέει τὴν πόλιν μὲ τὴν ἐπαρχίαν.

γ) Νὰ ἐμφυσήσουν στὸ παιδί, διηγούμενοι τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου του καὶ τῶν ἄλλων λαῶν, (γιὰ τὸ βίον τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν) ἕνα Ἰδεῶδες ἀδελφότητος, δικαιοσύνης, φιλαληθείας, ἐπικείας, θάρρους, ἀλτρουισμοῦ καὶ πᾶσαν θρωπίνον ἀγάπην.

δ) Νὰ βοηθήσουν τὸ παιδί νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐπαρχίαν του καὶ τὴν χώραν του, γιὰ νὰ μὴν νὰ κατανοῇ ὀριζόμενους τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης προσπάθειας, νὰ προβαίνει σὲ συγκρίσεις τῶν τρόπων τῆς ζωῆς του (τροφῆς, ἐνδυμασίας, ψυχαγωγίας, θρησκευτικῆς λατρείας) πρὸς τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς ἀνθρώπων περασμένων ἐποχῶν ἢ ἄλλης περιοχῆς τῆς χώρας. Ἔτσι θὰ γνωρίσῃ κάθε τι, ποὺ ἔχει δημιουργηθῇ μὲ τὸν συνεχῆ μόχθο, θὰ διαπιστώσῃ τὶς ἐλλείψεις καὶ ἀνάγκες τῆς κοινωνίας καὶ θὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ ἐργασθῇ, μὲ τὴν σειράν του, γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ.

Παρόμοιες διδακτικὲς ἐνέργειες μποροῦν νὰ κάμουν ὅλοι οἱ εκπαιδευτικοὶ τῶν σχολείων Στοιχειώδους καὶ Μέσης Παιδείας τῆς χώρας μας, ἐφ' ὅσον κάθε

ἐλληνικὸς τόπος περιβάλλεται μὲ ὑπέροχες πολιτιστικὰς ἀξίες.

Οἱ σπουδασταὶ τῶν Ἀκαδημιῶν μας πρέπει νὰ ἀσκοῦνται σὲ τέτοιου εἶδους ἐργασίες, νὰ διδάσκονται εἰδικὰ μαθήματα κοινωνιολογίας καὶ λαογραφίας καὶ νὰ γνωρίσουν σ' ὅλο τους τὸ βάθος τὰ 30 ἄρθρα τῆς παγκοσμίου διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ εὐρύτατες ἀναλύσεις τῆς σημασίας τῶν ἐκ μέρους τῶν καθηγητῶν τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων.

Στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Ἰωαννίνων οἱ σπουδασταὶ, μέλλοντες δάσκαλοι, προετοιμάζονται σὲ τέτοιου εἶδους πατριδογνωστικὰς ἐργασίες, ὑποκινοῦνται σὲ ἔρευνες καὶ μελέτες τῆς στενωτέρας τῶν πατρίδος, ἀσκοῦνται στὴν χρησιμοποίηση ὡς διδακτικῆς ὕλης στοὺς μικροὺς μαθητὰς τῶν δεδομένων τοῦ ἐθνικολαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ καὶ μαθαίνουν νὰ τοποθετοῦν τὰ πολιτιστικὰ προβλήματα τοῦ τόπου τῶν στὰ πλαίσια τῶν Ἰδεωδῶν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Ὁ κάθε δάσκαλος ζῇ κάθε μέρα στὸν τεχνικὸ καὶ πνευματικὸ πολιτισμὸ τοῦ τόπου, ὅπου ὑπηρετεῖ, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ζῇ ἐλεύθερα κάπως, δὲν τὰ προσέχει μὲ ἀξιολογικὸ ἐνδιαφέρον, δὲν τὰ σκέπτεται βάσει ὀριζμένων κριτηρίων. Γι' αὐτὸ θεωροῦμε σκόπιμο νὰ παραθέσωμε ἐν συνεχείᾳ ἕνα πῖνακα μὲ τὰ κυριώτερα σημεῖα μελέτης τῆς στενωτέρας πατρίδος. Στὸν πῖνακα αὐτὸν ταξινομοῦμε τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ θέλωμε νὰ ὑποκινήσωμε τὸν δάσκαλο, ὅταν ἐλεύθερα καὶ ἀβίαστα τὰ ζῇ καὶ ζυμῶνεται μ' αὐτά, νὰ τὰ προσέχη, νὰ τὰ σκέπτεται καὶ νὰ τὰ ἀξιολογῇ ἐρευνώντας: πῶς κάθε στοιχεῖο πολιτισμοῦ ἦταν ἄλλοτε καὶ πῶς ἐμφανίζεται τώρα καὶ ἐπιννοῦνται: πῶς θὰ ἦταν δυνατόν νὰ εἶναι στὸ μέλλον, ἂν συντελοῦσαν ὀριζόμενοι παράγοντες. Μιὰ τέτοια θεώρηση τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ χωριοῦ, τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς εὐρυτέρας πατρίδος (πῶς ἦταν ἄλλοτε, πῶς εἶναι τώρα, καὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι καλύτερα) ὁδηγεῖ τὸν πνευματικὸ ἡγέτη τοῦ τόπου, τὸν δάσκαλο, στὴν ἐπίνοση ἐκ μέρους του προοδευτικῶν λύσεων ἀλλὰ καὶ προσαρμοσμένην στὴν παρούσα ζωὴ καὶ σὲς ὑπάρχουσες συνθήκες, στὴν θεμελίωση νέου πολιτισμοῦ καὶ στὴν ἐφαρμογὴ ἀποτελεσματικῶν μέσων στὸ σχολεῖο τοῦ γιὰ τὴν διαμόρφωση μιᾶς νέας γενεᾶς μὲ τὶς σύγχρονες οἰκουμενικὲς ἀντιλήψεις ζωῆς.

Ἐρευνητὰ σημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς στενωτέρας πατρίδος:

1) Τὸ χωριό: ποῦ εὐρίσκεται, πῶς ὀνομάζεται καὶ γιατί, πόσοι οἱ κάτοικοι τοῦ παλαιότερα καὶ τώρα, πόσοι στὸ ταξίδι, ποῦ ὀφείλεται ἡ ἐλάττωσις ἢ ἡ αὐξηση

1. Βλέπε: Δημοσιεύσεις τῆς Unesco ἐτῶν 1950—1956 στὴ γαλλικὴ καὶ ἀγγλικὴ (Paris).

του πληθυσμού, πόσοι είναι οι άνδρες, γυναίκες, παιδιά, επαγγελματίες, συνταξιούχοι, υπάλληλοι κλπ.

2) Τα σπία: Πόσα και πώς ήταν παλαιότερα και τώρα, πώς έχει η αρχιτεκτονική τους, η διάταξη των διαμερισμάτων τους κι' ο προσανατολισμός των, ποιοι τα κατεσκεύαζαν και πώς, ποιά η έσωτερική επίπλωση κι' ο ρουχισμός; Όλα αυτά εξυπηρετούν την ζωή των κατοίκων εν σχέσει με τις εργασίες των και το κλίμα του τόπου;

3) Η γεωλογική σύσταση και διαμόρφωση των εκτάσεων του χωριού (χώμα, ποταμοί, λόφοι, πηγές, δάση), η ποιότητα του εδάφους, τα λιπάσματα, οι αγροτικές εκτάσεις, τα καλλιεργούμενα φυτά, τα καρποφόρα δένδρα, η ποιότητα του νερού, η χρησιμοποίησή του, τα ζώα του χωριού, οι βοσκές κι' οι σταύλοι, η έκμετάλλευσή των παλαιότερα, τώρα και στο μέλλον.

4) Οι ασχολίες των κατοίκων: πόσοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, επαγγελματίες, βιοτέχναι (άνδρες, γυναίκες), τα χρησιμοποιούμενα εργαλεία σε κάθε επάγγελμα, οι χρησιμοποιούμενες πρώτες ύλες, τα παραγόμενα προϊόντα, το σχετικό εμπόριο, η κατανάλωση προϊόντων, η προμήθεια ξένων ειδών ζωής. Υπολογισμός καταβληθέντων εξόδων, και εργασίας σχετικά με το αποκομιζόμενο κέρδος και τα έσοδα, η οικονομία μιας οικογένειας του τόπου, οι τιμές των προϊόντων και τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα της περιοχής.

5) Τα άγρια ζώα του τόπου, τα πτηνά, τα έντομα, τα έρπετα, τα ψάρια, η ζωή των, το κυνήγι των, η καλυτέρα έκμετάλλευσή των κι' η καταπολέμησή των.

6) Η υγεία των κατοίκων: Οι ένδημικές κι' επιδημικές ασθένειες, η θεραπεία των, η κρατική μέριμνα (άλλοτε, τώρα και σκέψεις για το μέλλον), οι υγιεινές συνήθειες των κατοίκων.

7) Οι δρόμοι στο χωριό: προς τους αγρούς, προς τα άλλα χωριά, η συγκοινωνία με τις πόλεις, ποιά τα ένδεικνύμενα μέτρα.

8) Το σχολείο του τόπου: η ιστορία του, οι ιδρυτές, οι ευεργέτες, οι μορφωθέντες μαθηταί του, η σταδιοδρομία των, τί μπορεί να γίνει στο μέλλον.

9) Τα παιδιά και οι έφηβοι του χωριού: πόσα είναι, πώς ζούν, ποιες οι ανάγκες των, ποιά τα παιγίδια των, πώς σταδιοδρομούν επαγγελματικά.

10) Τα βιβλία και έντυπα στο χωριό: υπάρχουν βιβλιοθήκες (κοινοτικές, σχολικές, ατομικές), ιστορικά έγγραφα και ντοκουμέντα; Διαβάζουν βιβλία στο χωριό, έφημερίδες, περιοδικά;

11) Οι Ναοί του χωριού: η ιστορία των, το θρησκευτικό συναίσθημα των κατοίκων, οι εκκλησιαστικές κι' άλλες θρησκευτικές εκδόσεις, τα εικονίσματα, τα χριστιανικά έντυπα, ο εκκλησιασμός.

12) Οι άρχες δικαίου, αρετής και κοινωνικής ήθικης: ήθη, έθιμα, μόδα, συνήθειες ως προς την εργασία, τις οικονομικές συναλλαγές και την αλληλοβοήθεια, οι συγγενικές, επαγγελματικές και κοινωνικές σχέσεις. Οι παροιμίες, οι συμβουλές, τα λαϊκά αποφθέγματα, χαρακτηριστικές φράσεις συμπεριφοράς, επικήσεις και προσταγών. Οι εϋχές, οι κατάρες, οι προλήψεις. Τα πανηγύρια, οι γιορτές κι' οι εκδηλώσεις χαράς. Τα λαϊκά τραγούδια στον χορό, στον γάμο, στην εργασία, στον θάνατο, στο ταξίδι, στη γέννηση, στο γλέντι. Όλα αυτά πώς ήταν άλλοτε, πώς εμφανίζονται τώρα και τί θα μπορούσε να γίνει καλύτερα για το μέλλον.

13) Η λαϊκή τέχνη του τόπου από γυναίκες και άνδρες: Τί μπορούμε ακόμη να διατηρήσωμε, τί μπορούμε να έχωμε επί πλέον.

14) Οι εξέχοντες άνδρες του τόπου: επιστήμονες, ευεργέτες, αγωνισταί κλπ. Οι ταξιδευμένοι και το ενδιαφέρον τους για τον τόπο της καταγωγής των.

15) Οι κοινοτικές έπιτροπές, το οργανωτικό πνεύμα των κατοίκων, οι συνεταιριστικές κινήσεις, οι αδελφότητες, οι συντεχνίες, τα σωματεία (παλαιότερα και τώρα). Ποιες τάσεις τους για μελλοντικά έργα.

16) Ιστορικοί τόποι, φυσικές καλλονές, τουριστική κίνηση, σκέψεις για την καλύτερη έκμετάλλευσή τους.

Όταν ο δάσκαλος προσέξη μ' αυτό τον φακό, όπως έκθέτομε στον ανωτέρω πίνακα, τον τεχνικό και πνευματικό πολιτισμό του χωριού, της στενωτέρας πατρίδος, θα πονέση πολύ για την ζωή των κατοίκων του τόπου, θα διαφωτίξη σε κάθε ευκαιρία, θα διδάσκη κατά τις συγκεντρώσεις των γονέων, θα διορθώνη τα «κακώς έχοντα» και με την εξωσχολική του δράση θ' αποβή άσυντελεστής της εξέλιξεως του πολιτισμού.

Η σύγχρονη διδακτική εξ άλλου υπαγορεύει την ανάγκη εφαρμογής των αξιωμάτων της πατριδογνωσίας και της συγκεντρωτικής διδασκαλίας, κατά τα οποία στο σχολείο οι μαθηταί μελετούν τα δεδομένα της φύσεως και της ζωής της στενωτέρας πατρίδος ως ενιαίες ολότητες. Τα αξιώματα αυτά έχουν διαποτίσει καθ' όλοκληρίαν την σχολική πράξη σε πολλά σχολεία της Αυστρίας, Βελγίου, Γερμανίας, Γαλλίας, Έλβετίας και Έλ-

λάδος. Για να ενδιαφέρουν, όμως, τα παιδιά οι πατριδογνωστικές ενότητες πρέπει να συσχετίζονται με τις βασικές ανάγκες της ζωής των. Το τελευταίο του σημείο έτυχε ιδιαίτερας προσοχής από τους παιδαγωγούς του Βελγίου, οι οποίοι κατά την σύνταξη των προγραμμάτων ύλης και των βοηθητικών βιβλίων¹ έσκέφθησαν να βοηθήσουν το παιδί: α) γνωρίση την ίδια του προσωπικότητα με τις ανάγκες της (τις 4 βασικές ανάγκες), τους πόθους του, τους σκοπούς του και το ιδανικό του και β) να γνωρίση το περιβάλλον του, το φυσικό κι' ανθρώπινο, στο οποίο θα ικανοποιηθούν οι ανάγκες και στο οποίο θα δράση για τους πόθους του και το ιδανικό του, χωρίς να ζημιώνεται ή προπαρασκευή του να καταλάβη πλατιά τις ανάγκες, τους πόθους και τα ιδανικά της ανθρωπότητας και χωρίς να έμποδίζεται ή όμαλή προσαρμογή του και η συνεργασία με την ευρύτερη κοινωνία.

Η συσχέτιση αυτή κατά τον καθορισμό και την μελέτη των θεμάτων της ενιαίας διδασκαλίας α) των τεσσάρων βασικών αναγκών και β) των δεδομένων του περιβάλλοντος (της στενωτέρας πατρίδος) είχε θεωρηθή απαραίτητη από τον Decroly και τους συνεργάτες του και είχε έκπονηθή ειδικό σχέδιο των συσχετιζόμενων σημείων.² Δεν ήταν άλλωστε δυνατόν να παραλειφθή η μελέτη του περιβάλλοντος, αφού ο άνθρωπος, για να ικανοποιηθή τις ανάγκες του προστρέχει στο περιβάλλον του κι' εύρισκε εκεί τα μέσα τα κατάλληλα.

Η ζωή κάθε ζώντος οργανισμού σχετίζεται στενά με το περιβάλλον του. Εάν αντίθετα, παρουσιάζουμε στο παιδί ενότητες από την στενωτέρα πατρίδα του χωρίς να τις συσχετίζωμε με τις βασικές ανάγκες της ζωής του και χωρίς να τονίζωμε την σημασία των στοιχείων της φύσεως και της κοινωνίας για την ζωή του παιδιού, τότε εμφανίζομε μια ύλη διάφορη για το παιδί και του σβήνομε κάθε έρευνητική διάθεση. Η συσχέτιση αυτή είναι ο καλύτερος τρόπος, για να κάνωμε σαφέστατα γνωστό τον πολιτισμό του περιβάλλοντος στο παιδί, διότι από την αλληλεπίδραση ανθρώπου και περιβάλλοντος, από την επενέργεια του ενός και την αντίδραση του άλλου και τάνάπαλιν δημιουργείται ο πολιτισμός.

1. Βλ. Σειρά παιδαγωγικών συγγραμμάτων υπό την διεύθυνση του Γεν. Επιθεωρητού εκπαιδεύσεως στο Βέλγιο L. Jennchomme. Έκδόσεις Desoer, Liège.

2. Βλ. O. Decroly—G. Boon: «Το Νέο Δημοτικό Σχολείο», μετάφραση Α. Μεταλλινού σελ. 35—55.

Έτσι, από το ένα μέρος έχομε: το παιδί και τις ανάγκες του: α) ανάγκη να τραφή, β) ανάγκη να παλαίση έναντι των καιρικών μεταβολών (ντύνεται—στέγάζεται—θερμαίνεται), γ) ανάγκη να υπερασπίζεται από τους έχθρους, δ) ανάγκη να δρά, να εργάζεται αλληλέγγυα, να ψυχαγωγείται και να καλύτερεύη πραγματοποιώντας το ιδανικό του.

Από το άλλο μέρος έχομε: το παιδί και το περιβάλλον του: το παιδί και τα ζώα, το παιδί και τα φυτά, το παιδί και φυτά, το παιδί και την γή (νερό, αέρας, πέτρες κλπ.), το παιδί και τον ούρανό (ήλιος, φεγγάρι, άστρα), το παιδί και την οικογένεια, το παιδί και το σχολείο, το παιδί και την κοινωνία.

Κάθε ανάγκη του παιδιού και του ανθρώπου γενικά πρέπει να συσχετίζεται με το περιβάλλον το στενώτερο και το ευρύτερο, δηλαδή με τα ζώα, τα φυτά, την γή, τον ούρανό, την οικογένεια, το σχολείο, την κοινωνία.

Έτσι κάθε γενική ενότητα σχετική με μια από τις τέσσερεις ανάγκες είναι ένα «κέντρο ενδιαφέροντος» κατά τον Decroly, αλλά συγχρόνως είναι και μια πατριδογνωστική ενότητα κατά το σύστημα της ενιαίας διδασκαλίας των Αυστριακών και Γερμανικών σχολείων (όπως εισηγήθησαν τα συστήματα αυτά στον τόπο μας από τους παιδαγωγούς μας κ. κ. Ε. Σούρλα, Γ. Παλαιολόγον, Γ. Ζομπανάκη κλπ.).³

Η ενότητα, π.χ. «η πάλη έναντι των καιρικών μεταβολών και το περιβάλλον» πρέπει να έχη την εξής διάταξη ιδεών: α) βιολογικά φαινόμενα σχετικά με την πάλη έναντι των καιρικών μεταβολών, β) τα ζώα και η πάλη έναντι των καιρικών μεταβολών, γ) τα όρυκτα και η πάλη έναντι των καιρικών μεταβολών, δ) τα φυτά και η πάλη έναντι των καιρικών μεταβολών, ε) η πάλη έναντι των καιρικών μεταβολών και το ανθρώπινο περιβάλλον (= ο ρόλος της οικογένειας στην πάλη αυτή, του σχολείου και της κοινωνίας), στ) η πάλη έναντι των καιρικών μεταβολών και οι πλανήτες και ζ) επανάληψη όλων αυτών, σύνθεση, πορίσματα, εικονογράφηση κ.λ.π. Με την διάταξη αυτή των ιδεών έχομε το γενικό θέμα και τα σχετικά μικρότερα, τα οποία

1. Ε. Σούρλα: «Συγκεντρωτική διδασκαλία και νεώτερον πρόγραμμα», Αθήναι, 1937.

Γ. Παλαιολόγου: «Η ενιαία διδασκαλία εν τοις προτύποις της Μαρσ. Παιδ. Ακαδημίας», Αθήναι, 1940.

Γ. Ζομπανάκη: «Τα προβλήματα των αγροτικών μας σχολείων», Αθήναι, 1955.

αποτελούν τις ένότητες διδασκαλίας. Όλα τα γενικά θέματα αποτελούν τα τέσσερα κέντρα ενδιαφέροντος, σχετίζονται πάντοτε με το περιβάλλον, την στενότερη και ευρύτερη πατρίδα, και μπορούν να διδαχθούν ή και τα τέσσερα σ' ένα έτος με βαθύτερη ανάλυση, καθ' όσον προχωρούμε από τάξη σε τάξη, ή ανά ένα ή ανά δύο σε κάθε τάξη.

Πορεία διδασκαλίας κάθε πατριδογνωστικής ένότητας (=κέντρου ενδιαφέροντος):

α) Παρατήρηση: —συνολική έρμηνεία του περιβάλλοντος κόσμου εν σχέσει με την βασικήν ανάγκη του παιδιού.

—Έντύπωση: περιγραφή—λεκτικές ασκήσεις

—Πραγματιστική διδασκαλία—πατριδογνωσία

—Φυσιογνωστικά μαθήματα.

β) Έπεξεργασία:

—Συσχέτιση: πού; πότε; πώς; γιατί; (ανάγκη της ζωής και σχετικού στοιχείου του περιβάλλοντος).

—Συσχέτιση των παρατηρηθέντων με όμοια κι' αντίθετα σ' άλλους τόπους της αυτής χώρας ή σ' άλλες χώρες (Γεωγραφία, σύγκριση τοπικού πολιτισμού με παγκόσμιο).

—Συσχέτιση των παρατηρηθέντων με όμοια κι' αντίθετα σ' άλλες εποχές, άλλοτε (=Ιστορία, μελέτη του παρελθόντος, σκέψεις για το μέλλον).

(Με την συσχέτιση αυτή σε τόπο και χρόνο ερμυνονται οι γνώσεις, γίνονται συγκρίσεις και διαπιστώνει το παιδί ομοιότητες και διαφορές του πολιτισμού του περιβάλλοντός του και του πολιτισμού άλλων περιβαλλόντων (σ' άλλους τόπους) και άλλων εποχών. Η διδακτική αυτή ενέργεια εισάγει το παιδί από το στενό περιβάλλον στην ευρεία κοινωνία με τα οικουμενικά ιδεώδη και άλλους τρόπους ζωής και το ωθεί σε πολλές σκέψεις για την εξέλιξη του πολιτισμού του τόπου του.

γ) Έκφραση και άσκηση: Άφηρημένη: α) γλωσσική έρμηνεία: ανάγνωση, γραμματική, εκθέσεις, ορθογραφία, διηγήσεις.

β) Έρμηνεία του περιβάλλοντος κι' έκφραση διά του αριθμού και του χώρου: (=αριθμητική, γεωμετρία).

—συγκεκριμένη: καλλιτεχνική: Ιχνογραφία, χειροτεχνία, πλαστική. Διά των κινήσεων έκφραση: γυμναστική, παιχνίδια.

—Έμπρακτη άσκηση επί της ήθικης και του φρονήματος των παιδιών: γιορτές, αλληλοβοήθεια, περιποίηση φυτών, ζώων, υγιεινή κλπ.

—Σύνθεση όλων των ανωτέρω σημείων: περιλήψεις, πίνακες, γιορτές κλπ.

Κατά την πορεία αυτή της διδασκα-

λίας των ενότητων συναντούμε όλα τα μαθήματα και

—Διαπιστώνουμε την ψυχολογημένη κλιμάκωση των ενεργειών μας. Οι ένότητες μ' ένα τέτοιο περιεχόμενο εξασφαλίζουν την πλήρη μόρφωση του παιδιού, παρέχουν την ευκαιρία σ' αυτό να γνωρίσει την προσωπικότητά του με τις ανάγκες της και το περιβάλλον του με την φύση και τον πολιτισμόν του και ικανοποιούν τα διαφέροντά του, αφού οι ένότητες αυτές αναφέρονται στις βασικές ανάγκες της ζωής του και στα μέσα του περιβάλλοντος, τα κατάλληλα για την ικανοποίησή των. Η αντικατάσταση με ένότητες (τέτοιου περιεχομένου) των ξεχωριστών μαθημάτων του παλαιού προγράμματος πρέπει να γίνει όπωσδήποτε στις τρεις πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου και να προχωρήσει και στις ανώτερες τάξεις, ώρισμένες εβδομάδες του έτους, όταν πρόκειται να μελετηθούν θέματα ζωτικής σημασίας (γιορτές—γεωργικές εργασίες του τόπου—οικονομικές πηγές—ιστορικά μνημεία κλπ.).

Οι προσπάθειες αυτές στο σχολείο θα πρέπει να συμπληρωθούν α) με συλλογές από τους μαθητές λαϊκών τραγουδιών, παροιμιών και ανέκδοτων, β) με την ίδρυση και τον έμπλουτισμό του σχολικού μουσείου (με ερμήματα, εικόνες, τοπικές ένδυμασίες, παλαιά οικιακά σκεύη, εργαλεία, νομίσματα κλπ.), γ) με την συγγραφή κι' έκδοση ελευθέρων πατριδογνωστικών αναγνωσμάτων και πατριδογνωστικών λεξικών από ομάδες δασκάλων, δ) με την σχολική αλληλογραφία και την ανταλλαγή μεταξύ των σχολείων προτίοντος της μαθητικής εργασίας και της παραγωγής του τόπου και ε) με ταξίδια των παιδιών της ύπαιθρου στις πόλεις και των παιδιών των πόλεων στην ύπαιθρο.

Τα σύγχρονα ιδεώδη της αγωγής κι' η πατριδογνωστική ιδέα πρέπει να αναζωογονήσουν με την ακτινοβολία τους την διδακτική πράξη κάθε σχολείου. Έμεις, στην μελέτη αυτή, θέσαμε μόνο το πρόβλημα του συσχετισμού των συγχρόνων ιδεωδών και του αξιώματος της πατριδογνωσίας και διευτύσαμε τις σκέψεις μας για την ανάλογη σχολική πράξη. Οι εργάται της Λαϊκής και Μέσης Παιδείας μ' αυτές τις φιλοσοφικές και κοινωνικές κατευθύνσεις θα μπορούν να βοηθήσουν τα έλληνόπουλα, ώστε, με τα πόδια γερά στεριωμένα στην γενέθλια γη, ν' ατενίζουν προς τα παγκόσμια ανθρωπιστικά ιδεώδη.

ΚΩΝ. Ι. ΚΙΤΣΙΟΣ

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ ΣΤΑ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ

Υπό ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΚΑ

(συνέχεια από το προηγούμενο)

Υπογραμμίστηκε απ' όλους ότι η σύφιλη, τόσο η κληρονομική, όσο και η επίκτητη επιδρά σε δυστροφίες σε ενδοκρινικές διαταραχές και στο νευρικό σύστημα. Ός αποτέλεσμα έχει μερικές φορές τη γενική παράλυση¹ μερικά τραύματα στον έγκέφαλο, όπως τη συφιλιτική ήμιπληγία, τέλος τις συφιλιδικές ψυχώσεις. Είναι δύσκολο να έχουμε μια στατιστική της άρρώστειας αυτής αφού οι περισσότερες περιπτώσεις αποκρύπτονται. Υπολογίζεται μάλιστα ότι στους 100 συφιλικούς άνδρες, οι 20% είναι χωρίς να το ξέρουν, στις γυναίκες ο αριθμός ανέρχεται στο 40% και στα παιδιά θά μπορούσε να ανέλθι στο 80—90%.

2 — Με τη σύφιλη μπορούμε να έχουμε τη δυνατή μεταβίβαση του μικροβίου, του πατέρα ή της μητέρας στα παιδιά. Ένεργει πολύ, αν δεν προληφθι, στο νευρικό σύστημα.

α) Διά μέσου ενός ειδικού τραύματος.

β) Με τη παραγωγή προχειρών τραυμάτων κι' όχι συφιλιδικής φύσεως.

γ) Με την εμφάνιση μιάς κακής δυσμορφίας, που όφειλεται στην επίδραση των συφιλιδικών μικροβίων.

Ποιές είναι οι κλινικές συνέπειες, όταν τα μικρόβια έγκατασταθούν στο νευρικό σύστημα; Πολλές... Η σπουδαιότερη όμως είναι η παιδική έγκεφαλοπάθεια, που έχει σαν αποτέλεσμα σπασμοπαραλυτικά φαινόμενα, παιδικές ήμιπληγίες, επιληψίες από ταραχές του νευρικού τόνου ή αισθητικά φαινόμενα, όπτική άτροφία, λαβυρινθίτιδα, που εκδηλώνονται είτε με την ύδροκεφαλία, είτε με διανοητικές ταραχές στο χαρακτήρα, ή άλλα πολύπλοκα φαινόμενα, που συναντώνται στους γιαιτρούς και ψυχολόγους.

Κατά τους Parisot και Spillmann² όταν οι δύο γονείς πάσχουν από σύφιλη, βρίσκουμε τραύματα στο έμβρυο σε 92% των περιπτώσεων και θνησιμότητα 68,5%. Όταν μόνο η μητέρα είναι άρρωστη το παιδί προσβάλλεται εις 84% και ο θάνατος είναι βέβαιος στα 60%. Αν ο πατέρας μόνο είναι άρρωστος, η μετά-

δοση είναι σπανιότερη σε 37% των περιπτώσεων και ο θάνατος ανέρχεται στα 28%. Ο Heuger το 1927 σε 100 παιδιά που έπασχαν από μολυσματικές κληρονομικές άρρώστειες βρήκε ότι:

12,5% έπασχαν από κληρονομική σύφιλη βεβαία.

13,5% έπασχαν από κληρονομική σύφιλη άβεβαία.

14,7% από διάφορες μορφές δυστροφίας κλπ. που όφειλονται σε κληρονομική σύφιλη. Είναι αδύνατο να δώσουμε μεγάλες ακρίβειες.

Ο Wintsch¹ βρίσκει σε 15% των περιπτώσεων που πάσχουν από κληρονομική σύφιλη.

Ο Pisani² βρίσκει σε 17% των περιπτώσεων που πάσχουν από κληρονομική σύφιλη.

Άλλοτε τ' αποτελέσματα φαίνονται στο δεύτερο παιδί ή στα έγγονια, με διάφορες μορφές: ασθένεια, αδυναμία, διανοητικές ή φυσικές ανωμαλίες.

Άλλοτε πάλι τα δυστυχήματα είναι πιο έπιβραδυντικά ακόμη και γίνονται άληθινή μάστιγα για μιά οικογένεια. Εκδηλώνονται ως την ώριμη ηλικία.

3.— Η σύφιλη επιδρά επίσης πολύ στην παιδική θνησιμότητα. Κατά τους Spillmann—Parisot² η σύφιλη μπορεί:

1. Να σκοτώσι το έμβρυο πριν από τον πέμπτο μήνα της έγκυμοσύνης.

Αποτέλεσμα: Άποβολή.

2. Να σκοτώσι το έμβρυο μετά τον πέμπτο μήνα της έγκυμοσύνης.

Αποτέλεσμα: Έκτρωση ή πρόωρος τοκετός.

3. Να σκοτώσι το νεογέννητο κατά τον τοκετόν.

Αποτέλεσμα: Θάνατος πριν ή μετά την γέννηση.

4. Να σκοτώσι το παιδί κατά τις πρώτες ημέρες της ζωής του.

Το παιδί είναι αδύνατο, άτροφικό και δεν μπορεί να έπιζησι.

5. Να πεθάνι στους πρώτους μήνες ή στα πρώτα του χρόνια.

α) γιατί έχει προκαλέσει τραύματα άσυμβίβαστα με τη ζωή.

1. H. Baruk: Psychoses et névroses, σελ. 98.

2. Βιβλ. μν., σελ. 103.

1. Schachter, Cotte, Cremieux Βιβλ. μν., σελ. 28.

2. Βιβλ. μν., σελ. 103.

β) γιατί λόγω της αδυναμίας υποκύπτει σε μία από τις πολυάριθμες παιδικές αρρώστιες.

6. Προκαλεί σπανιότερα τον εκφυλισμό του παιδιού.

Σε μία στατιστική από 103 τοκετούς: πατέρας συφιλιδικός και μητέρα υγιής βρέθηκαν:

19 ζωντανά παιδιά αλλά συφιλιδικά.

41 αποβολές (θνησιμ. κατά την έγκυμοσύνη).

43 πεθαμένα λίγο μετά τη γέννηση.

Σε 16 μητέρες συφιλιδικές, που γέννησαν 115 παιδιά:

83 πέθαναν κατά και μετά τη γέννηση.

32. Ζωντανά παρουσιάζουν σημάδια από κληρονομική σύφιλη.¹

4. 'Ο Ed. Binet² μάς μιλάει καθαρά για το ρόλο που παίζει η σύφιλη στην τυφλότητα και το αποδεικνύει με παραδείγματα. Φέρνει τραύματα βαρεία, στά μάτια, που μπορούν να οδηγήσουν στην τύφλωση. Είναι συχνή αιτία, όταν χάνη κανείς το φως του από την παιδική ηλικία, ως τον ώριμο. Όλες οι μεμβράνες του ματιού μπορούν να υποστούν βλάβες από ειδικά τραύματα, που οδηγούν στην

1. Σημ.—'Ο καθηγητής A. SÉZARY (Les maladies vénériennes, σ. 77) μάς αναφέρει το εξής παράδειγμα από επίκτητη σύφιλη σε ώριμη ηλικία: Μετά τον πόλεμο έπανήλθε από γερμανικά στρατόπεδα φυλακισμένων ένας παλαιός αιμοδότης, καλής πίστωσης άνθρωπος και υγιούς συνειδήσεως. Βρήκε τη γυναίκα του στο σπίτι, χωρίς όμως να ξέρη ότι αυτή είχε ως φίλους πολλούς στρατιωτικούς του έχθρικού στρατού κατοχής και ότι είχε μολυνθεί από σύφιλη. 'Ο άνθρωπός μας λοιπόν πήρε την παλαιά θέση του αιμοδότη, που είχε πριν από τον πόλεμο. Μετά ένα μήνα περίπου τον κάλεσαν να δώσει αίμα, σ' ένα εξαντλημένο από βαριά αρρώστεια. Την παραμονή, παρατήρησε στά γεννητικά του όργανα ένα μικρό τραυματάκι και ευσυνείδητος όπως ήταν, το έδειξε σ' ένα φαρμακοποιό, που τον βεβαίωσε ότι δεν ήταν τίποτα... Μετά την μετάγγιση μία εξέταση έδωσε άρνητικά αποτελέσματα. Ίκανοποιημένος συνέχισε να δίνει αίμα σε 7 πρόσωπα, ως την ημέρα που φάνηκε μία ροδάνθη, σημείο συφιλιτικής μόλυνσεως, που το μικρό τραύμα ήταν η αρχική αιτία. 'Ο αιμοδότης είχε μολυνθεί απ' τη γυναίκα του. 'Η εξέταση του κέντρου ήταν άρνητική, γιατί το αρχικό τραύμα είχε εμφανισθεί μετά 2—3 ημέρες από τη μόλυνση, ενώ η αντίδραση είναι αποτελεσματική 13 ημερών. 'Η αξιοσημείωτη αυτή ιστορία για τον αιμοδότη, μόλυνε και τους 7 ασθενείς, ο δε ένοχος ήταν ο φαρμακοποιός, που δεν τον παρέπεμψε σ' έναν ειδικό γιατρό...

2. Du rôle de la syphilis dan la cécité, σελ. 71.

καταστροφή του οργάνου. Τα τραύματα είναι πολλά και διάφορα και σπανίως περιορίζονται σε μία μόνο μεμβράνη. Άλλες φορές η θηλιώδης άτrophia φέρνει την τύφλωση. 'Η θεραπεία εξαρτάται από την πρόληψη και είναι συχνή.

Τα τραύματα των σπλάχνων επίσης είναι επιβραδυντικά στην παιδική ηλικία και ειδικώς του σηκωτιού και των αδένων της έσωτερικής έκκρίσεως.

Γενική παράλυση, μερικές παραλύσεις, λαβυρινθίτιδα με βαρυκοίτα και κουφότητα, διανοητικές ταραχές και φυσικές εκδηλούνται στη παιδική ηλικία. Κακές διασκευές των δοντιών, ιδίως στη δεύτερη οδοντοφυΐα, οφείλονται στη σύφιλη.

5. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Παρ. 13.—'Η Γ., 5 χρόνων υποφέρει από γενική παράλυση. 'Ο πατέρας 44 χρόνων από γενική επίση απότομη παράλυση. Το γενεαλογικό δένδρο έχει δύο συφιλιδικούς. Σε επτά παιδιά βρίσκομε:

1. κορίτσι με δυσμορφίες και τραύματα.

1. αγόρι με κληρονομική καρδιοπάθεια.

1. αγόρι (τελευταίο) πάσχει από ειδική ήμιπληγία.

2. πέθαναν σε μικρά ηλικία.

2. τέλος είναι δαμάλα.

Παρ. 14.—'Η οικογένεια Γ., έχει 6 παιδιά. Το έκτο δαμάλο, τα πέντε παρουσιάζουν διάφορες ταραχές, νοητικές ή φυσικές και τραύματα. 'Ο παππούς (γεν. δένδρο του πατέρα) έπασχε από σύφιλη.

Παρ. 15.— Σε δυο παιδιά που παρουσιάζουν αστάθεια, όκηρσία, άπροσεξία, διαπονητική αδυναμία (Π.Π. 79 και 68) κλπ. ή γιαγιά του έπασχε από κληρονομική σύφιλη, ενώ ο πατέρας ήταν υγιής.

Παρ. 16.— 'Η Μ., Χ. Η. 14 χρόνων
Π. Η. 7 χρόνων
Π. Π. 50

Παρακολουθεί την ειδική τάξη από 4 χρόνια. Άγαπά την τάξη, αλλά καμιά πρόσδοσ. Γνωρίζει μόνον μερικά γράμματα και λέξεις. Κάνει μερικές προσθέσεις και αφαιρέσεις με τους 10 πρώτους αριθμούς. Γραφή στοιχειώδης, λεξιλόγιο παιδικό, έλλειψη των άρθρων, άνωθυμίων κλπ. Είναι παρανοϊκή, άπαθής, λίγο κανονική, παρασύρεται εύκολα.

Οικογένεια: Κληρονομική σύφιλη (μητρικό οικογ. δένδρο). 'Η μητέρα πέθανε από έγκεφαλικό δυστύχημα. 'Ο πατέρας είναι αδύνατος και το έπάγγελμά του τον κουράζει πολύ (μαραγκός). Μετά τον θάνατο της γυναίκας του έζησε λίγο καιρό με μία άλλη γυναίκα, πριν την

παντρευτή. 'Η μητριά είναι αλκοολική και δεν αγαπά την Μ., ή οποία υπέφερε και υποφέρει απ' αυτή την έλλειψη. Οικονομική κατάσταση καλή. 'Επρότειναν στην οικογένεια να τοποθετήσουν τη Μ., σε ειδικό ίδρυμα για βαθεία καθυστερημένα, αλλά οι γονείς δεν την άποχωρίζονται.

Παρ. 17.—'Ο Π., Χ. Η. 4 χρόνων και μηνών
Π. Η. 4
Π. Π. 90

'Ενώ στην αρχή μεγαλώνει φυσιολογικώς, ξαφνικά παρουσιάζει μερική όργανική άτrophia. Βαδίζει στα 2 χρόνια. Κούνησε το κεφάλι του στους 5 μήνες. Δεν άκούει καλά και ιδίως από το δεξιό αυτί. Στ' αντίκρουσμα των άλλων άρχίζει να κλαίη και είναι έλαττωματικός, ως προς τις κινήσεις του δειλός. 'Η άδελφή του 5 1/2 χρόνων είναι κωφή εκ γενεής.

Οικογένεια: Γονείς υγιείς. 'Η γιαγιά του (μητρικό γεν. δένδρο) έπασχε από σύφιλη.

Παρ. 18.—'Η Χ., Χ. Η. 8 χρόνων και 3 μην.
Π. Η. 4 χρόνων (Gesell: 3 χρόνων)
Π. Π. 48

Είναι το προτελευταίο παιδί μιας πολυμελούς οικογενείας (άδελφια: 16, 14, 13, 11, 10, 6 1)2 χρόνων). Τα άδελφια της δεν παρουσιάζουν σπουδαία έλαττώματα έκτος απ' την Γ., (11 χρόνων) που έπαθε μία κρίση έπιληψίας. 'Η Χ., ζυγίζει

20 κιλά, ξυπνάει τη νύχτα και κλαίει άπαρηγόρητα. Βάδισε στα 2 χρόνια, πρόσφερε την πρώτη λέξη στα 4 χρόνια. Είναι συγκινητική, άσταση. βραδυπορεία γλωσσική... Δεν μπορεί να έπαναλάβη μία φράση με πέντε ή έξι συλλαβές. Κρατά τα δάκτυλα διαρκώς στο στόμα, είναι διστακτική και παίζει πολύ με τις κούκλες. Δεν μπορεί να παρακολουθήσει το σχολείο.

Οικογένεια: Γονείς υγιείς. 'Ο παππούς (γεν. δένδρο πατρ.) έπασχε από σύφιλη.

6.—'Υστερα απ' όλα αυτά θεωρούμε ως αναγκαία την ήθική και αντισυφιλική μόρφωση των νέων και ως βάση, της προφυλακτικής διδασκαλίας. Οι περισσότεροι άγνωστον τον κίνδυνο που τους άπειλεί. Είναι νόμιμο να τους πληροφορήσουμε. 'Ως κύριοι υπεύθυνοι για τη μόρφωση αυτή, είναι οι γονείς, οι δασκάλοι, οι γιατροί και οι ιερείς.

Πολλές φορές οι νέοι συφιλιτικοί λένε: «Είμαι άρρωστος γιατί δεν ήξερα ότι, κάνοντας αυτό που έκανα, διέτρεχα τον κίνδυνο να πάρω μία βαριά αρρώστεια. Είμαι άρρωστος, γιατί αυτοί που έπρεπε και όφειλαν να με διαφωτίσουν και με διδάξουν δεν το έκαναν!...» Και έχουν δίκιο!

(συνεχίζεται)

Άγαπητοί Συνάδελφοι,

'Ενισχύστε όλοι έγκαίρως και με συνέπεια την μεγάλη προσπάθεια του «Νέου Σχολείου».

● 1. Στείλτε μας την **άτομική συνδρομή** για το νέο έκδοτικό χρόνο του περιοδικού (7ον έτος—τόμος) που συμπίπτει πάντοτε με το σχολικό έτος.

● 2. Στείλτε μας και τη **συνδρομή του Σχολείου σας**. (Πολλοί Συνάδελφοι και πολλά Σχολεία χρωστούν συνδρομές ενός, δύο ή και περισσότερων **ετών**). Σπεύσατε να εκκαθαρίσετε την έγκρεμότητα αυτή έμβάζοντας τις αντίστοιχες συνδρομές. Όσοι συνάδελφοι δεν μπορούν να στείλουν την άτομική συνδρομή των ως διαγραφούν και ως στείλουν μόνον τη συνδρομή του σχολείου των.

Η ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΙΚΩΝ ΣΥΣΣΙΤΙΩΝ

Του κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

Γεν. 'Επιθεωρητού σχολείων Α' Γεν. Περιφέρειας

1) Τα Μαθητικά Συσσίτια, ως γνωστόν, αποτελούσι παρ' ἡμῖν μόνιμον πλέον και ἀναπόσπαστον (δύναται τις εἰπεῖν) σχολικὸν θεσμόν σκοποῦντα τὴν προστασίαν τῆς υγείας καὶ τῆς ὁμαλῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἐξελίξεως τῶν παιδιῶν τῆς σχολικῆς ἡλικίας καὶ κυρίως τῶν ἐχόντων ἀνάγκην τοιαύτης εἰδικῆς ἐνισχύσεως ἀπόρων μαθητῶν διὰ τῆς παροχῆς θρεπτικῶν στοιχείων τροφῆς ὅσον τὸ δυνατόν ἐπαρκεστέρας μορφῆς. Περὶ τῆς σημασίας τῶν Μ. Σ., ἐν γένει, καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν εἰς ὅ, τι ἀφορᾷ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων καὶ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐν αὐτοῖς συντελουμένης ἐργασίας πολλὰκις ἔχουσι λεχθῆ καὶ γραφῆ τὰ προσήκοντα εἰς τὸν πρέποντα τόνον ἀλλοτε καὶ κατὰ τὸ γενικὸν εκπαιδευτικὸν συνέδριον τοῦ Ὀκτωβρίου 1959.

Δὲν ἀποτελεῖ δὲ μυστικὸν τὸ γεγονός, ὅτι διὰ τῶν Μ. Σ., τῶν λειτουργούντων ἰδίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1946—1950, διεσώθη ἡ μαθητικὴ καί, ἐν γένει, ἡ παιδικὴ ἡλικία ἐκ τοῦ κινδύνου τῶν θανασιμῶν συνεπειῶν τοῦ ὑποσιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἐχαιρέτισαμεν πέντες (ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, γονεῖς καὶ μαθηταί) τὸ λίαν εὐχάριστον γεγονός, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1956 ἐξευρεθέντων τροφίμων καὶ ἄλλων πόρων, ἐλειτούργησαν ἐπὶ ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα Μ. Σ. ὑπὸ τὴν μορφήν προῶντο ροφήματος ἐκ γάλακτος, σακχάρους καὶ κακάου ὡς καὶ μετὰ προγεύματος ἐκ τυροῦ καὶ βουτύρου εἰς ὅλας τὰς περιφερείας ὅπου παρατηρήθη, ἡ ἐν τοῖς ἐπομένοις, σημειουμένη λίαν ἱκανοποιητικὴ κίνησις μὲ λίαν εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα οὐ μόνον εἰς τὴν σωματικὴν ἐξέλιξιν καὶ υγείαν τῶν ἀπορωτέρων μαθητῶν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φοίτησιν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἐπίδοσιν αὐτῶν εἰς τὴν πρόοδον, ὡς ἐπισήμως καὶ εὐγλωττῶς θέλει διὰ τῶν κατωτέρω καταδειχθῆ τοῦτο. Ἐξ ἄλλου χάρις εἰς τὰ συσσίτια αὐτὰ ἡδυνήθησαν τὰ σχολεῖα νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὸν βαρὺτατον χειμῶνα τοῦ π. ἔτους ἄνευ χαλαρώσεως τῆς λειτουργίας των οἱ δὲ μικροὶ μαθηταὶ ἡμύνθησαν γενναίως εἰς τὰς ἐκ τοῦ χειμῶνος τούτου συνεπείας ἐκ γριππιδῶν ἐπιδημιῶν κ. ἄ. νοσημάτων τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Παρὰ ταῦτα καὶ παρὰ τὴν παγκοίνως, οὐ μόνον μετὰ τοῦ εκπαιδευτικοῦ καὶ μαθητικοῦ κόσμου ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ εὐρυτέρου κοινωτικοῦ συνόλου, ἐδραιωθεῖσαν πίστιν περὶ τῆς μεγίστης ἀξίας τοῦ θεσμοῦ τῶν Μ. Σ. διὰ τὸ Παιδί — τοῦ ὁποῦν τὴν καθιερωθεῖσαν παγκόσμιον ἐργαστικὴν ἡ-

μέραν ἐωρτάσαμεν πρό τινων ἡμερῶν — ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ διενεργήσωμεν εἰδικὴν ἔρευναν ἐν τῇ περιφερείᾳ μας, ἐν ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν σχολ. ἔτος ἐλειτούργησαν τὰ μαθητικά συσσίτια εἰς εὐρείαν κλίμακα διὰ τῆς συμμετοχῆς σχολείων καὶ μαθητῶν κατὰ μέγα ποσοστὸν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπηυθύνσαμεν πρὸς τοὺς κ. κ. Ἐπιθεωρητὰς τῆς περιφέρειας μας εἰδικὴν ἐγκύκλιον ἔχουσαν, ἐν ἀποσπάσματι, ὡς ἑξῆς: «Τυχάνει παγκοίνως γνωστὴ ἡ σημασία τῶν μαθητικῶν συσσιτίων διὰ τὴν ὅλην ἀρμονικὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν παιδιῶν. Τὸ τοιοῦτον ἔχει ποικιλοτρόπως ἐξαρθῆ κατὰ καιροὺς παρὰ τῶν ἀρμοδίων καὶ δι' ἐκθέσεων τῶν Ἐπιθ[η]τῶν, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία τις περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν μαθητικῶν συσσιτίων καὶ περὶ τῶν ἱκανοποιητικῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐξ αὐτῶν ἀποκομιζομένων ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ σχολικοῦ ἔργου.

Ὡς γνωστὸν ἀπὸ τοῦ παρελθ. σχολ. ἔτους ἐπανεληφθῆ ἡ λειτουργία μαθ. συσσιτίων ὑπὸ τὴν μορφήν προῶντο ροφήματος (ἐκ γαλακτοκόνεως, κακάου καὶ σακχάρους) καὶ προγεύματος (ἐκ τυροῦ καὶ βουτύρου) μετὰ μερίδος ἄρτου ὑπὸ τοῦ σιτισμένου μαθητοῦ φερομένης ἐκ τῆς οἰκίας του. Κατὰ δὲ τὸ τρέχον ἔτος ἐπεξετάθη ἡ λειτουργία τῶν Μ. Σ. εἰς ὅλας τὰς ἐπικ[η]κὰς περιφερείας τῆς δικαιοδοσίας μας καὶ κατὰ μεγαλύτερον ποσοστὸν συμμετοχῆς μαθητῶν.

Ἐπειδὴ ἀποδίδεται ἰδιάζουσα σημασία εἰς τὴν παρίσιν τῆς τσαύτης μορφῆς τῶν μαθητικῶν συσσιτίων ἐφόσον ἡθελε καταδειχθῆ ἡ σκοπιμότης καὶ ὠφελιμότης τούτων, παρακαλοῦμεν, ὅπως μᾶς ἐνισχύσητε εἰς τὴν ἐπιθυμίαν μας, ὅπως παρὰσχῶμεν δι' ὑποβληθησομένης, ὅπου δεῖ, εἰδικῆς ἐκθέσεώς μας, συγκεκριμένα στοιχεῖα καὶ ἐξηλεγμένας πληροφορίες περὶ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τῶν μαθ. συσσιτίων τῆς τρεχούσης περιόδου εἰς τὴν ὅλην σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν παιδιῶν ὡς καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν ἱκανοποιητικώτεραν ἀπόδοσιν ἀποτελεσμάτων σχολικῆς ἐργασίας καὶ σχολικῆς ζωῆς (ἀπὸ ἀπόψεως προόδου καὶ διαγωγῆς) τῶν μαθητῶν.

Πρὸς τοῦτο, παρακαλοῦμεν, ὅπως μὴ ἀρκεσθῆτε μόνον εἰς τὰς ὑμετέρας προσωπικὰς γνώμας καὶ διαπιστώσεις ἀλλὰ συλλέξητε (ἐπὶ τῇ βάσει σχετικοῦ ἐρωτηματολογίου) ὁρισμένας πληροφορίες καὶ ὁμολογίας διδα-

σκάων καὶ μαθητῶν καὶ ὑποβάλλητε ἡμῖν σύντομον καὶ διαφωτιστικὴν ἐκθέσιν μέχρι τέλους Μαΐου, ἐν ἡ θέλετε συμπεριλάβει καὶ σχετικὰ στατιστικὰ στοιχεῖα κινήσεως τῶν μαθητ. συσσιτίων ἐν τῇ περιφερείᾳ σας».

2) Τὸ συγκεκριμένον, κατόπιν τῆς ἐνεργείας μας ταύτης, πλοῦσιον καὶ λίαν διαφωτιστικὸν ὄλικόν ἐξ ἐκθέσεων Ἐπιθ[η]τῶν, διδ[η]λων καὶ μαθητῶν ἐπιμαρτυρεῖ κατὰ τὸν πλέον ἀξίόπιστον καὶ ἐγκυρότερον τρόπον τὴν λίαν εὐεργετικὴν καὶ πολὺπλευρον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἐνασχοῦν τὰ Μ. Σ., τὴν λίαν εὐάρεστον ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν προκαλοῦν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μικρῶν παιδιῶν καὶ τὴν ἀξιόλογον συμβολὴν τὴν ὁποίαν παρέχουν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τακτικῆς σχολικῆς φοιτήσεως, τὴν βελτίωσιν τῆς προόδου καὶ διαγωγῆς τῶν μαθητῶν καὶ τὴν δημιουργίαν βαθύων βιωμάτων ἐν πνεύματι ἀτμοσφαιρᾶς στοργῆς καὶ κοινωνικότητος. Αἱ ζῶνται περιγραφαί, αἱ περιεχόμεναι εἰς τὰς ὑποβληθείσας παιδικὰς ἐκθέσεις περὶ τῆς δημιουργηθείσης ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν Μ. Σ. σχολ. ἡς ζωῆς, αἱ αὐθόρμητοι καὶ θερμαὶ ἐκδηλώσεις εὐχαριστήσεως καὶ ἐγγνωμοσύνης αὐτῶν πρὸς τοὺς πρωτεργάτας τῶν μ. σ., πρὸς τοὺς διδασκάλους των, πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ πρὸς τὸν Ἀμερικανικὸν Λαὸν καὶ αἱ ἀβίατοι ὁμολογίαι αὐτῶν περὶ τῆς ἀξίας τῶν παρασχεθέντων θρεπτικῶν στοιχείων εἶναι ὄντως λίαν συγκινητικαὶ καὶ ἀξιοι πολλῆς ἐκτιμῆσεως. Ὡσαύτως αἱ εἰδικαὶ ἐκθέσεις διτῶν σχολείων καὶ διδ[η]λων ὁμιλοῦσιν εὐγλωττῶς περὶ τῶν εὐεργετικῶν ἐπιδράσεων τῶν μ. σ. ἐπὶ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν μαθητῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς σχολικῆς ἐργασίας. Ἰδιαίτερος δὲ τονίζεται ὅτι εἰς τὰ Μ. Σ. ὀφείλεται ἡ ἐπιτυχὴς ἀντιμετώπισις τῶν δημιουργηθεισῶν δυσμενῶν συνθηκῶν λόγῳ τοῦ βαρὺτατου χειμῶνος τοῦ π. ἔτους ἄνευ πολλῶν ἀνωμαλιῶν καὶ τῶν συνήθων γριππιδῶν καὶ ἄλλων ἐπιδημιῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἄνευ ἀβηριῶν.

Τὰς ἀντυπώσεις δὲ καὶ παρατηρήσεις μαθητῶν καὶ διδ[η]λων ἐπισφραγίζουν καὶ σχετικὰ ἐκθέσεις Ἐπιθ[η]τῶν μετὰ συμπεραστικῶν κρίσεων καὶ ὑποδείξεως καὶ ἄλλων συναφῶν μέτρων διὰ τὴν παρίσιν τῆς μορφῆς ταύτης τῶν Μ. Σ. καὶ τὴν τακτικὴν λειτουργίαν καὶ κατὰ τὸ ἀρξάμενον σχολ. ἔτος.

3) Παραθέτομεν κατωτέρω ἀποσπάσματα καὶ βραχείας περικοπᾶς ἐξ ἐκθέσεων μαθητῶν, διδ[η]λων καὶ Ἐπιθ[η]τῶν, προτάσσοντες στατιστικὰ τινὰ στοιχεῖα κινήσεως τῶν Μ. Σ. ἐν τῇ Α' γεν. περιφερείᾳ κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1955—56 εἰς ὃ ἀνάγεται ἡ παρούσα ἔρευνα:

Κίνησις λειτουργίας μαθητικῶν συσσιτίων.

α) Συνολικὸς ἀριθμὸς σχολείων εἰς ἃ ἐ-

λειτούργησαν μαθητικά συσσίτια 850 ἐπὶ 326 π. ἔ.

β) Σχολεῖα εἰς ἃ ἐχορηγήθη παρεσκευασμένον μαθητ. συσσίτιον Ο.

γ) Σχολεῖα εἰς ἃ δὲν ἐχορηγήθη μαθητικὸν συσσίτιον 275 ἐπὶ 782 π. ἔ.

δ) Ἀριθμὸς μαθητῶν σιτισθέντων διὰ παρεσκευασμένου συσσιτίου 121.742 ἐπὶ 17.520 π. ἔ.

ε) Ἀριθμὸς μαθητῶν σιτισθέντων δι' ἀ-παρασκευάστων μαθητ. συσ. Ο.

στ) Σύνολον ἡμερῶν λειτουργίας μαθητικοῦ συσσιτίου. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς, κυμαινόμενον τοῦ χρόνου λειτουργίας των ἀπὸ 3 ἕως 5 μηνῶν.

ζ) Εἶδη χορηγηθέντων δωρεῶν τροφίμων: Γάλα εἰς κόριν - κακάο - σάκχαρις - βούτυρον - τυρός. Εἰς ταῦτα προσθετέα μερὶς ἄρτου φερομένη ὑπὸ τῶν συσσιτούντων μαθητῶν ἐκ τῆς οἰκογενείας των.

Συμπεράσματα.

Μία ἀπλή παραβολὴ τῶν, ὡς ἄνω, ἀριθμικῶν δεδομένων τοῦ πίνακος τούτου καταδεικνύει καὶ τὴν μεγάλην αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων καὶ μαθητῶν τῶν τυχόντων τῶν εὐεργετικῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Μ. Σ. κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ π. ἔτος, ἥτοι ἀναλυτικώτερον παρατηρεῖται:

α) Αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων εἰς ἃ ἐλειτούργησαν μαθητικά συσσίτια κατὰ 524.

β) Μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων εἰς ἃ δὲν ἐλειτούργησαν μ. σ. κατὰ 506.

γ) Αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν τῶν λαβόντων μ. σ. κατὰ 104.222,

Β'.

Καί, ἔπονται, ἤδη, αἱ, περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνωτέρω, ἐκθέσεις (εἰς ἀποσπάσματα βραχυτάτα καὶ εἰς χαρακτηριστικὰς περικοπὰς).

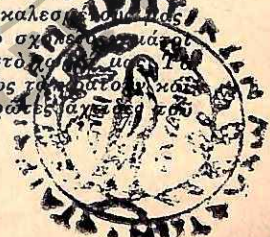
Ι

Ἐντυπώσεις καὶ ἐκδηλώσεις συσσιτιζομένων μαθητῶν.

α) Ἀποσπάσματα ἐκ μαθητικῶν ἐκθέσεων, δι' ὧν περιγράφονται ἐντυπώσεις ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν Μ. Σ. καὶ ἐκ τῆς δημιουργηθείσης συναφούς σχολικῆς ζωῆς.

1. ... «Ἀνοιξιάντικος δροσερὸς ἀέρας φυσάει. Τὰ πεῦκα μοσχοβολοῦν καὶ ἡ μυρωδιά τους ἀνακατώνεται μὲ τὸ γλυκὸ ἄρωμα τοῦ γάλακτος, πὺν ὁ χιονόλευκος ἀφρὸς ἐξεχέλις στὸ καζάνι, εἶναι κι' ὅλας ἔτοιμας.

Περιμένομε τοὺς προσκαλεσθέντες. Οἱ δρόμοι ποῦ δόηθον στὸ σχολεῖο, μαθητοῦρα ποῦ λένε καὶ στὸν ἀέρα τὴν κτύπελλα ἀσπροβολοῦν καθὼς τὸν ἀέρα καὶ κτυποῦν ἐπάνω τους οἱ πρῶτοι ἀνέμοι.

ήλιου. Οι σάκκες εξωγκωμένες από μεγάλες φέτες ψωμιού ωραίου σιταρένιου λευκού ψωμιού που ο τόπος μας φημίζεται γι' αυτό. Με την επίβλεψη του καλού μας δασκάλου, οι γραμμές των παιδιών έτοιμες σε λίγο αρχίζει η διανομή. Μετά σταυροπόδι όλα παρέες παρέες κάτω από τα μεγάλα πυρηνάρια ρουρούμε με όρεξη το γάλα μας. Αυτή την στιγμή δεν ακούς μιλά. Και να σε λίγο οι πιό πολυφαγάδες σηκώνονται πρώτοι για να πάρουν από το περισσεύμα. Ο μικρός Πάρος απαραίτητος δεν το κουνά βήμα από το καζάνι, αν δε το δη έντελως άδειο. Ο Βασίλης και ο Χρυσός καυχώνται πως κάθε μέρα παίρνουν και δεύτερο. Μία που στην αρχή μās έκανε πως δεν τα κατάφερνε να το πιη τώρα σοβαρή σοβαρή παίρνει το μερίδιό της και δεν το περιφρονεί διόλου. Δεν έλειψαν και οι αδιόρθωτοι συχασήρδες. Σχολαστικοί παρακολουθούσαν στην αρχή μὴν και το νερό είχε κανένα τσαγαλάκι, μὴν τα χέρια που το φκιάνουν δεν άστραφταν, μὴν εκείνο, μὴν το άλλο... Μά είναι τόσο έντάξει όλα και καθαρά πού αυτοί τώρα είχαν γίνει οι καλλίτεροι πελάτες μὰ δεν τους χορταίνουμε. Μόνον μιά δεν έννοει να πάρη παραπάνω από μιά κούπα μὴν τυχόν και παχύνη πολὺ και τὴν περάσει κανείς άλλος στην σβελλάδα και στην γυνναστική. Σὰν άποπιη δ καθείς το γάλα του φυλάει με επιμέλεια το περισσίο ψωμί του γιατί στο διάλειμμα άλλη διανομή. Βούτυρο και τυρί. Γι' αυτά τρελλαινόμαστε, δεν τα χορταίνουμε. Τα μικρά τραγουδώντας λαίμαργα νομίζεις πως θὰ σκάσουν τα μαγουλάκια τους, τόσο παραφουσκωμένα είναι. "Ετσι λοιπόν χορτάτα και χαρούμενα κάνουμε το μᾶθημά μας".

2. . . . «Έμένα ένα προωὶνὸ με έξυπνησε μιά φωνή που έλεγε: «Μητέρα πεινώ, τί να φάω;» και ή μητέρα του λυπημένη του απήντησε: «Παιδί μου δεν έχω τίποτε να σου δώσω να φάς». Μόλις το άκουσα εγώ αυτό έλυπηθήκα πολύ. Άλλά όταν έτοιμάστηκα και έκαμα τὴν προσευχήν μου, έπήγα στο άγαπημένο μου σχολείο και εκεί έμαθα με μεγάλην εύχαρίστησιν από τὸν σεβαστὸν διδάσκαλόν μου, ότι από τὸν Νοέμβριον μήνα θὰ έχουμε συσσίτιο. Καί έτσι αυτό νὸ πτωχὸ παιδάκι καὶ όλα τα παιδιά θὰ τρώμε κάθε πρωὶ τὰ διάφορα τρόφιμα. Τὸ εὐχάριστο γάλα, τὸ ωραῖο τυρὶ καὶ τὸ παχὺ βούτυρο. Καί έτσι ὅλοι οἱ μαθηταὶ με πολὺ λίγα χρήματα παίρνουμε διάφορα τρόφιμα περισσότερα από εκείνα πὸν έπρεπε να πάρωμε. Τώρα κάθε πρωὶ ὅλα τα παιδιά, ή με τὸν άσπρομάλλη χειμῶνα, με τίς βροχές, τὸν συννεφιασμένον οὐρανὸ καὶ τίς νυχάδες τοῦ χιονιοῦ ή με τὴν ωραία άνοιξιν, με τὸν χρυσὸν ήλιον, τὰ κελαδήματα τῶν πουλιῶν, τὸν γαλανὸν οὐρανὸ, τὸ πράσινο χρώμα τῆς γῆς πὸν φαίνεται ὡς ἕνας κα-

ταπράσινος τάπητας, με τὰ λογῆς-λόγῆς λουλούδια πὸν φαίνονται ὡς ἄν χρυσὰ άστέρια καὶ χύνουν παντοῦ τὴν εὐχάριστὴν εὐωδιά τους ξεκινούμε ἀπὸ τὰ άγαπημένα σπῖτια μας με τὰ καθαρά κύπελλα καὶ τὸ ωραῖο ψωμί στὰ χέρια πηγαίνουμε καὶ παίρνουμε τὸ ζεστό μας γάλα, τὸ ωραῖο τυρὶ καὶ τὸ θρεπτικὸν βούτυρον. Ἐμεῖς δὲ οἱ πιό μεγάλες μαθήτριες βοηθοῦμε τὴν μαγεύρισα στήν διανομὴ στοῦ γάλα καὶ στήν καθαριότητα. Ἀκόμη οἱ πιὸ μεγάλοι μαθηταὶ κάνουν διανομὴ τὸ ωραῖο τυρὶ καὶ βάζουν στίς φέτες ὅλων τῶν μαθητῶν τὸ θρεπτικὸ βούτυρο. Ἐμεῖς ὅλοι οἱ μαθηταὶ εὐχόμεθα στοὺς καλοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους πὸν μās στέλλουν τὰ συσσίτια να τοὺς δάνασιν δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς εὐχαριστοῦμε πάρα πολὺ».

3. . . . «Ἐξομολογοῦμαι καὶ χωρὶς να παρεξηγηθῶ ὅταν άκουσα Μ.Σ. μου φάνηκε περίεργο διότι νόμιζα πως μόνον στίς παικὲς κατασκηνώσεις γίνονται αὐτά.

"Όλα τὰ παιδιά ἀλληλοκυταχτήκαμε καὶ νομίζαμε τί είναι τὰ Μ.Σ. καὶ ὅμως είναι ἕνα δεύτερο σπῖτι πὸν μās δίνει τὸ πολυτιμο γάλα, τὸ τυρὶ καὶ τὸ βούτυρο πὸν εἰς τοὺς περισσότερους μας ἦταν άγνωστα.

Αὐτὰ τὰ τρώγαμε οἱ πλοῦσιοι καὶ ἔμεῖς τὰ θεωρούσαμε ὄνειρα. Γιὰ πρώτη φορά τὸ σχολεῖο μας ἔκανε Μ.Σ. Δὲν διαφέρει σὲ τίποτα ἀπὸ τὰ στρατιωτικὰ συσσίτια, ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ πατέρας μου. Ἀντὶ καραβάνες πὸν ἔχουν οἱ στρατιῶτες, ἔμεῖς εἴχαμε κύπελλα. Μάθαμε προσευχὴ πρὸ καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν γύρω στοῦ τραπέζι τρώγαμε τὸν άσπρον ζωμὸν ἀντὶ τοῦ μέλανος πὸν τρώγαμε οἱ Σπαρτιάτες. Πολὺ μās ὠφέλησαν, διότι ὅλα τὰ παιδιά ζυγιστήκαμε καὶ ὅλα πήραμε βάρος ποῖδ λίγο ποῖδ πολὺ καθὼς καὶ χρῶμα. Σ' ὅλο τὸ διάστημα δὲν εἶδα κανέναν μαθητὴ να μὴν τὸ θέλη, ή να τὸ χύνῃ ή να τὸ δίνῃ σὲ ἄλλον. Ὅλα μας πίνανε σὰν νεροφίδες. Καλὸν θὰ εἶναι να ξανακάνουμε καὶ τὸν ἄλλον πὸν μās ἔρχεται σχολικὸν χρόνον».

6') Χαρακτηριστικαὶ περικοπαὶ μαθητῶν ἐκδόσεων με ζωηρὰς συναισθηματικὰς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τῆς σημασίας τῶν Μ.Σ. ἐν συγκρίσει καὶ πρὸς τὴν λίαν δυσάρεστον κατάστασιν τῆς οἰκογενειακῆς των ζωῆς ἀπὸ άπόψεως τροφῆς.

«... Ἐγὼ κάθε πρωὶ έτρωγα σπῖτι μου λίγη ξερὴ μπομποτά. Ἀν έπιασε δουλειά ὁ πατέρας μου στοῦ Καρπενήσι μās έφερνε μισή ὀκτ φραντζόλα γιὰ τὴν Κυριακή καὶ τὴν μοιραζόμαστε τὰ 4 ἀδελφία...».

«... Βούτυρο καὶ τυρὶ ἔχω να φάγω ἀπὸ τὸ περυσινὰ συσσίτια...».

«... Ἐγὼ μπερῖκι μεγάλο κάθε πρωὶ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΓΟΝΙΜΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Τοῦ κ. ΝΙΚΟΛ. ΣΚΟΠΑ, Μετεκ. δ)λου

Ἡ ἀνάγκη να δημιουργηθῇ μιά ζωντανή παιδαγωγικὴ κίνησι μεταξὺ τῶν δασκάλων, μιά κίνησι ἀπὸ τὸ δάσκαλο καὶ γιὰ τὸ δάσκαλο, πρέπει ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενο μελέτης καὶ πρακτικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τοὺς συναδέλφους καὶ ἐπιθεωρητὲς μας.

Οἱ λίγες γραμμές πὸν παραθέτομε ἐδῶ δὲν καλύπτουν βεβαίως τὸ πλάτος τοῦ θέματος, ἐλπίζομε ὅμως ὅτι θ' ἀποτελέσουν τὴν ἀφετηρίαν γιὰ μιά εὐρύτερη συζήτησι

καὶ ἐξέτασή του ἀπὸ τίς στήλες τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ. Ἡ καθιέρωσι καὶ ἡ γενίκευσι, κατὰ τὰ τελευταῖα μεταπολεμικὰ ἔτη, τῶν παιδαγωγικῶν συνεδρίων, γενικῶν ἢ τοπικῶν, ἰδιαίτερα τῶν δευτέρων, με τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὸ ζῆλον Ἐπιθεωρητῶν καὶ συναδέλφων, ἔχει προωθήσει σημαντικὰ καὶ διαρκῶς βελτιώνει τὸ παιδευτικὸ ἔργο τοῦ δασκάλου.

Τὰ συνέδρια ὅμως αὐτά, ὅσο ἐπιτυχῇ κι ἂν εἶναι, δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ ἐν μέ-

βράζαμε τσαῖ καὶ τὰ 5 ἀδελφία καὶ βουτούσαμε λίγη μπομποτά. Ὡσπὸν ὅμως να γυρίσω στοῦ σπῖτι μου τὸ μεσημέρι δὲν μποροῦσα να κρατήσω τὴν πείνα. Τώρα δὲν πεινάω οὔτε καὶ τὸ μεσημέρι...».

«... Να παρακαλέσωμε τοὺς Ἀμερικάνους να μās στέλλουν γιὰ ὅλο τὸ χρόνο συσσίτια γιὰ νὰ μὴν πεινάμε. Ἐμεῖς ποτὲ δὲν ἔχομε προσφάγι καὶ τρώμε ξερὸ ψωμί τὸν περισσότερον καιρό...».

«... Ἀγάπησα περισσότερο τὰ μικρὰ ἀδελφία μου καὶ τοὺς ἔδιναν τὴν θέσι μου να μὴν περιμένουν καὶ πεινοῦν. Τὰ συνεβούλευα να τρώνε σιγὰ καὶ ωραῖα...».

«... Σιγὰ - σιγὰ συνηθίσαμε τὸ γάλα καὶ πὸν πολὺ μās ἄρεσε τὸ βούτυρο...».

«... Παρακολουθοῦσαμε με προσοχή τὰ μαθήματα, χωρὶς να μās βασανίζῃ ἡ σκέψις πότε να φύγωμε γιὰ τὸ σπῖτι μας, γιατί πρῶτα δὲν μπορούσαμε ν' ἀντιῄωμε περισσότερο ἀπὸ τὴν πείναν...».

«... Τὴν πρώτη φορά έφτιαξα τὸ γάλα ἐγὼ με τὴν κυρία μας. Δὲν φαντάζεσθε τί ωραῖο πὸν τὸ εἴχαμε...».

«... Πάχυνα πάρα πολὺ. Ἀπὸ πέρνοι πὸν ἤμουν ἀδύνατος, ἐφέτος δὲν γνωρίζομαι. Αὐτὸ τὸ βλέπω καὶ μόνος μου, ἀλλὰ καὶ ὅλοι στοῦ χωριῶ μου τὸ λένε. Θυμάμαι τὸ μικρὸ ἀδελφὸ μου. Κάθε χρόνο ἦταν άρρωστος καὶ στενοχωροῦσε πολὺ τοὺς γονεῖς μου. Ἐφέτος τὸ πρόσωπό του εἶναι ροδονόκκινο καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ ἔγινε καὶ καλύτερο παιδί...».

«... Τὴν πρώτη φορά τὸ ἥπια σὰν φάρμακο, τὴν δεύτερη καλύτερα καὶ έτσι χωρὶς να τὸ καταλάβω τὸ ἔπινα σὰ φίδι...».

«... Μακάρι να ἔπαιρναν συσσίτιο καὶ τὰ μικρότερα ἀδελφία μου...».

«... Ἐγὼ τουλάχιστον ὁμολογῶ ὅτι ποτὲ στοῦ σπῖτι μου δὲν ἔφαγα με ὄρεξι τόσο καὶ ποικιλία τῶσων εἰδῶν, γάλα, βούτυρο φρέσκο, τυρὶ, χωρὶς ποτὲ να μού μένῃ περισ-

σεύμα. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἤθελα να πάρω συμπλήρωμα δὲν ὑπῆρχε περισσεύμα γιατί ὅλα τὰ παιδάκια είχαν τὴν ἴδια ὄρεξι...»

γ') Περικοπαὶ μαθητῶν ἐκδόσεων με ἐκφράσεις εύχαριστιῶν καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς συντελεστὰς καὶ συνεχιστὰς τοῦ ἔργου τῶν Μαθητῶν συσσιτίων.

«... 1. Ἐμεῖς δὲν μπορούμε με κανένα τρόπο να τοὺς εύχαριστήσωμε. Μὲ ἕναν καὶ μόνον τρόπο μπορούμε με τὴν προσευχή. Ἀς στείλωμε λοιπὸν θερμὴν τὴν προσευχή μας: «Πανάγαθε Θεέ μας, Σὺ πὸν φροντίζεις καὶ προστατεύεις ὅλους καὶ πολὺν περισσότερον αὐτοὺς πὸν κάνουν τὸ θέλημά Σου, Σὲ παρακαλοῦμε φύλαγε καὶ προστάτεψε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους πὸν μās στέλλουν τὰ τόσο ὠφέλιμα συσσίτια...»

2... «Τὸ μαθητικὸν μας συσσίτιον μās ὠφέλησε πολὺ. Γι' αὐτὸ καὶ ἔμεῖς σὰν ἐλληνόπουλα πρέπει να εύχαριστοῦμε τὴν μητέρα μας Ἑλλάδα. Καὶ ἰδιαίτερος τὸν καλὸ μας ἐπιθεωρητὴν ὁ ὁποῖος ἐφρόντισε γιὰ ἡμᾶς.

Καὶ ἀκόμη τὸν παρακαλοῦμε να φροντίσῃ καὶ κατὰ τὸ ἐρχόμενο σχολικὸν χρόνο να γίνῃ πάλι μαθητικὸ συσσίτιο στοῦ σχολεῖο μας...»

3... «Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ τόσα καλὰ πράγματα εύχαριστοῦμε πρῶτα τοὺς συμμάχους μας Ἀμερικάνους οἱ ὁποῖοι μās τὸ ἔστειλαν. Καὶ πρέπει να παρακαλοῦμε τὸν Θεὸν γι' αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον τώρα ἀλλὰ καὶ πάντοτε καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους μās ἐβοήθησαν καὶ μās βοηθοῦν γιατί εἶναι τόσο ἀξιοπρεπεῖς καὶ γεμάτοι καλωσύνη. Εὐχαριστοῦμε ἀκόμη τὸν διευθυντὴ τοῦ σχολείου μας καὶ τοὺς καλοὺς διδασκάλους μας οἱ ὁποῖοι με τόσο καλωσύνη μās ἐμοίραξαν τὸ συσσίτιον...».

(συνεχίζεται)

ρει ν' ανταποκριθούν στις πολλαπλές διδασκτικές ανάγκες και στο διαφορισμό των αναγκών που παρουσιάζει ή κάθε περιφέρεια, διότι :

1) Δεν είναι δυνατόν, και κάτω από τις καλύτερες συνθήκες, να πραγματοποιηθούν περισσότερα του ενός στην περιφέρεια ή στο κάθε τμήμα.

Τα θέματα είναι τόσα πολλά ώστε ένα μέρος, το ελάχιστο θα εξετασθή.

2) Δεν παρέχουν την ευκαιρία σ' όλους τους δασκάλους να διδάξουν και να προβάλουν τη δική τους εργασία.

3) Τα συνέδρια πραγματοποιούνται συνήθως στις έδρες των προτύπων λεγομένων σχολείων, τα οποία λειτουργούν υπό όμαλότερες συνθήκες, με έμπειρο προσωπικό, συχνά κάτω από την επίβλεψη και την καθοδήγηση των Έπιθεωρητών. Άλλα και όταν συνέρχονται σε μικρότερα σχολεία, 1)τάξια ή 2)τάξια, ή πυρετώδης προετοιμασία, ή έσπευσμένη εξέυρεση των μέσων και ή υπερένταση των δυνάμεων Έπιθεωρητοῦ και διδ/λου δημιουργεί πολλές φορές μιὰ έντελως τεχνητή ατμόσφαιρα και άλλολώνει την πραγματική εικόνα της εργασίας του σχολείου.

Είναι όμως φανερό ότι τα πορίσματα σχολικής εργασίας, έκτελουμένης κάτω από εξαιρετικά ευνόικες ή «τεχνητές» συνθήκες, δεν μπορούν ν' αποτελέσουν σταθερή και ομοιόμορφη «φόρμουλα» για όλα τ' άλλα σχολεία, όταν οι ιδιαίτεροι ὅροι λειτουργίας επιβάλλουν διάφορο τρόπο αντιμετώπισης των σχολικών προβλημάτων.

Μέσα στην ίδια περιφέρεια υπάρχει ένας αίσθητός διαφορισμός των γεωοικονομικών και πολιτιστικών ὁρων. Η πολυμορφία και ή ποιικιλία είναι το πάγιο χαρακτηριστικό της φυλής μας.

Έχομε, μέσα στα ὅρια της αὐτῆς περιφέρειας, χωριά πεδινά του πλούσιου και πολύκαρπου κάμπου κι ἀπόμακρες ἀητοφωλιές, ριζωμένες στα στήθια των γυνών βουνών μας, χωριά παραθαλάσσια και μέσγεια, χωριουδάκια και κεφαλοχώρια, άλλα πλούσια σε αγαθά και σε πολιτιστικές εκδηλώσεις κι άλλα φτωχά και καθυστερημένα.

Όλη αὐτή ή ιδιομορφία έχει την ἄμεση επίδρασή της επάνω στο έργο του σχολείου. Ιδιαίτερα προβλήματα και δυσχέρειες, διάφορο τρόπο εργασίας επιβάλλουν στο κάθε σχολείο οι ιδιαίτερες συνθήκες λειτουργίας του.

Η πρωτοβουλία για την εξέταση και επίλυση των προβλημάτων αὐτών πρέπει να προέλθῃ από τους ίδιους τους δασκάλους, με τη στενή συνεργασία τους, εκεί ἀκριβώς όπου οι συνθήκες επιτρέπουν και επιβάλλουν τη συνεργασία αὐτή. Ἀπ' ἐδῶ

θα ξεκινήσῃ ή ἀξιόλογη παιδαγωγική κίνηση, ή ὀρθή τοποθέτηση των πραγμάτων.

Πρέπει κάποτε ή πρωτοβουλία, ή ὀργάνωση και ή εὐθύνη των τοπικών συνεδρίων να περάσῃ ἐθελοντικά στα χέρια του δασκάλου, να γίνῃ γνήσιος καρπὸς των δικῶν του ἀνησυχῶν και προβλημάτων.

Οι δασκάλοι μας είναι διεσπαρμένοι στα διάφορα χωριά. Εκεί ο καθένας χωριστά μοχθεῖ να θεμελιώσῃ το έργο του ανάμεσα σε τόσες δυσχέρειες. Μιὰ φορά το χρόνο θα περάσῃ—ἀν περάσῃ—ὁ Έπιθεωρητής και θα τὸν καλέσῃ σε κάποιο κεντρικό χωριό για το τοπικό συνέδριο.

Με πόση χαρά δέχεται την πρόσκληση! Κάποια θερμή ἐκεῖ, μιὰ πνοή, λίγο κουνήθηκαν τὰ νερά κι ὕστερα θ' ἀρχίσῃ πάλι τὸ τέλμα, ή ρουτίνα, τὸ μαγγανοπήγαδο! —Καλὰ δίδαξε ὁ Έπιθεωρητής, ὠραῖα ἀπάντησαν τὰ παιδιά, εὐστοχεῖς ἦταν οἱ συζητήσεις. Τι τὰ θέλεις ;... λόγια, λόγια... σκέπτεται φεύγοντας. Έπειτα εἶδε και τοὺς συναδέλφους. Μιὰ ευκαιρία κι αὐτή...

Και ὅμως βασανίζονται κι ἐκεῖνοι ἀπὸ τις ἴδιες σκέψεις, μοχθοῦν πάνω στα ἴδια προβλήματα. Τὸ εἶδε, τὸ διεπίστωσε αὐτὸ ἀπὸ τις ἰδιαίτερες συζητήσεις που εἶχε μαζί τους. Πόσο, ἀλήθεια, κοινὴ εἶναι ή μοῖρα μερικῶν ἀνθρώπων, πόσο κοινὰ τὰ προβλήματα και οἱ ἀνησυχίες τους!

Τι καλὰ θὰ ἦταν να μπορούσε να ἐπικοινωνῇ ἔτσι τακτικά μαζί τους, ν' ἀνακοινῶν τις σκέψεις του, νὰ ζητῇ και νὰ δίνῃ βοήθεια. Αὐτὴ ή ἀπομόνωση, ή ἀβεβαιότητα του ἴδιου τοῦ έργου του πᾶει νὰ τὸν συντρίψῃ...

Συνάδελφε! Αὐτὸ που σε χωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους μπορεῖ ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στην ἄλλη νὰ σε ἑνώσῃ. Φτάνει νὰ τὸ θέλεις ἐσύ.

Όσο κι ἂν ἐπικρατῇ ὁ ἰδιαίτερος τύπος του κάθε χωριοῦ, του κάθε σχολείου, ἐν τούτοις ὠρισμένα τμήματα σε κάθε περιφέρεια, μικρὲς ή μεγάλες ὁμάδες χωριῶν, παρουσιάζουν πολλὰ σημεία κοινὰ (φυσική και οἰκονομική κατάσταση, κοινωνική συγκρότηση, τρόπος ζωῆς κ.λ.π.) και συγκλίνουν σε κάποια φυσική και πολιτιστική ἐνότητα. Ένα ποτὰμι τρέχει ἀνάμεσά τους, κάποιο βουνὸ τοὺς κλείνει τὸν ὀρίζοντα. Οἱ ἄνθρωποι σκύβουν πάνω στὸν ἴδιο μόχθο, ζοῦν και χαίρονται με τὸ δικὸ τους τρόπο τὴ ζωή.

Αὐτὸ σημαίνει πὼς τὰ σχολεία κοινοῦνται σχεδὸν μέσα στα ἴδια πλαίσια και ἀντιμετωπίζουν παραπλήσια προβλήματα.

Τὸ γεγονός αὐτὸ διευκολύνει πάρα πολλὸ μιὰ στενή συνεργασία μεταξύ των δασκά-

λων, διότι :

1) Προβάλλονται πολλὰ σημεία κοινὸ ἐνδιαφέροντος για όλα τὰ σχολεία.

2) Οἱ ἐκάστοτε ἐπιτυχεῖς προσπάθειες μερικῶν συναδέλφων μποροῦν νὰ βροῦν πεδὸν ἐφαρμογῆς και στα ἄλλα σχολεία ὅπου ἐπικρατοῦν ἀνάλογες συνθήκες.

3) Η μικρὴ σχετικὴς ἀπόσταση ἀπαλλάσσει τοὺς συναδέλφους ἀπὸ τὴν ἀπώλεια χρόνου και τὴ δαπάνη πολυμέρων μετακινήσεων.

Υπάρχουν, λοιπόν, ὅλες οἱ κατάλληλες προϋποθέσεις για τὴ συγκρότηση ὁμάδος δασκάλων σε κάθε τμήμα. Οἱ δασκάλοι του τμήματος, 10—15 ή και περισσότεροι ἀνάλογα με τὴν ἔκτασή του, συνέρχονται με δική τους πρωτοβουλία στην ἀρχὴ του σχολικοῦ ἔτους και καθορίζουν τὰ κύρια και βασικὰ προβλήματα που παρουσιάζουν κοινὸ ἐνδιαφέρον για τὸ μορφωτικὸ τους έργο.

Υπάρχει μιὰ σειρά τέτοια ζητήματα, θεωρητικά και πρακτικά, ἀπλά και σύνθετα, των ὁποίων ή ἱεράρχηση, ή ἐπιστημονική εξέταση και ή πρακτική ἐπίλυση εἶναι ζητήματα ἐπείγουσας ἀνάγκης για τὴν ἀποδοτικὴ λειτουργία του ἀγροτικοῦ σχολείου, ὅπως :

Η ἀξιολόγηση του φυσικοῦ και κοινωνικοῦ περιβάλλοντος με τὴ θετική ή ἀρνητική του επίδραση και με τις δυνατότητες τῆς διδασκτικῆς του ἐκμεταλλεύσεως. Οἱ ἐδικές συνθήκες διαβίωσης των μαθητῶν και ή επίδρασή τους στη σχετικὴ εργασία. Η ψυχολογική ἀνάλυση του ἀγροτόπιδου (ή πνευματικῆς και ήθικῆς του εξέλιξη, οἱ ἀρετὲς και τὰ ἐλαττώματά του, ὁ παραστατικός και γλωσσικός του πλοῦτος, οἱ δυσχέρειες στην προσαρμογὴ του στο σχολικὸ περιβάλλον). Οἱ ἐπιβαλλόμενες ἀπὸ τις συνθήκες μορφῆς σχολικῆς ζωῆς και ἐξωσχολικῆς δράσεως. Τὰ ἀδύνατα σημεία τῆς σχολικῆς εργασίας. Η ἀποδοτικὴ λειτουργία του 1)ταξίου. Τὰ πατριδογνωστικά κέντρα ἐνδιαφέροντος. Οἱ ἀποδοτικοὶ τρόποι συνεργασίας με τὴν οἰκογένεια. Η ἐπιμόρφωση των δασκάλων και πλεῖστα ἄλλα θέματα βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὴ ζωντανή, τὴ σπαρταριστὴ πραγματικότητα τῆς παιδικῆς πράξεως.

Κατανέμουν τὰ διάφορα αὐτὰ θέματα μεταξύ των και ὀρίζουν τακτικές μηνιαῖες συγκεντρώσεις με τὴ σειρά στα διάφορα σχολεία του τμήματος για τὴ διαπραγμάτευση και τὴν κοινὴ εξέταση αὐτῶν.

Υποβάλλουν εἰς τὸν Έπιθεωρητὴ τὰ πορίσματα τῆς σχετικῆς εργασίας. Ἀναλαμβάνουν οἱ πῶς ἱκανοὶ συνάδελφοι τὴν προσπάθεια πειραματισμοῦ ἐπὶ νέων διδασκτικῶν μεθόδων (ὀλικὴ μέθοδος, Ε. Δ)λία στην Γ' και Δ' τάξη, κυριαρχοῦν μάθημα

ἐβδομάδος, ἐξατομικευμένη διδ)λία, ὀργάνωση μαθητικῆς κοινότητος κλπ.).

Καθορίζονται τακτικές ἐπισκέψεις των δασκάλων του τμήματος με τὴ σειρά σε όλα τὰ σχολεία ὥστε ὅλοι νὰ λάβουν ἐποπτική εἰκόνα τῆς εργασίας των ἄλλων και νὰ ἐπωφεληθοῦν για τὴ δική τους σχολικὴ πράξη.

Καλοῦν, κατὰ περιόδους, τὸν Έπιθεωρητὴ στις παιδαγωγικὲς συγκεντρώσεις. Συζητοῦν μαζί του τις ἀναφυόμενες δυσχέρειες, ἀνταλλάσσουν γνώμες και λαμβάνουν κατευθύνσεις.

Επωφελοῦνται των ταλέντων που παρουσιάζουν ὠρισμένοι συνάδελφοί τους στην κατασκευὴ χειροτεχνικῶν ἔργων και ἐποπτικῶν μέσων, στη συγκρότηση παιδικῶν χορωδιῶν, στην ὑποδειγματικὴ καλλιέργεια σχολικοῦ κήπου κλπ.

Ίδρουν και πλουτίζουν με ἐκλεκτὰ παιδικὰ και ἄλλα βιβλία τὴν βιβλιοθήκη του τμήματος, εὐχρηστὴ και προσιτὴ σε ὅλους, για τὴν πλατύτερη ἐπιμόρφωσή τους που εἶναι—ἄς τὸ συνειδητοποιήσουν αὐτὸ οἱ συνάδελφοι—ζήτημα αὐτῶν των ἰδίων και κανενὸς ἄλλου.

Διαπραγματεύονται και ἀνακοινῶνουν διάφορες μελέτες τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορία και τὴ λαογραφία του τόπου, τὴ λαϊκὴ τέχνη, τὰ τοπικὰ ἐπαγγέλματα, τὰ ἥθη και ἔθιμα, τὰ τραγούδια, τὰ γλωσσικά ἰδιώματα κλπ.

Καλοῦν σε συνεργασία τοὺς διάφορους παράγοντες που παίζουν κάποιο ρόλο στη ζωὴ του τόπου, τὸν γιατρό, τὸν γεωπόνο, τὸν ἐπαρχο, τὸν πρόεδρο του συνεταρισμοῦ, τὸν ἀστυνὸμο κλπ.

Όταν ἀνθίσει, «ἐκ των κάτω», μιὰ τέτοια παιδαγωγικὴ κίνηση μεταξύ των δασκάλων, με τὴ συγκρότησή τους σε συνεργαζόμενες ὁμάδες,¹ τεράστια θὰ εἶναι τὰ ὠφέλη για τὸν ἴδιο τὸ δάσκαλο διότι :

α) Ὁξύνεται τὸ κριτήριο και ἀνοίγονται μπροστὰ του νέοι ὀρίζοντες στην παιδικὴ πράξη και στην ὀρθὴ ἀντιμετώπιση των σχολικῶν και των ἄλλων ζητημάτων, ἐνῶ

1. Ὁ συν. Φ. Παπαστεργίου σε σχετικὸ ἄρθρο του (Έπιστ. Βῆμα του Δ)λου—1[1954] για τὴν ἐπιτυχία του σκοποῦ αὐτοῦ εἰρχνει τὴν ἰδέα τῆς ὀργανώσεως ἐλευθέρων παιδαγωγικῶν ὁμίλων μεταξύ των κατὰ τόπους δασκάλων. Καλὴ ή ἰδέα. Πρωτίστως ὅμως πρέπει νὰ δημιουργηθῇ ή κίνηση αὐτή. Οἱ τίτλοι και τὰ ὀνόματα ἔρχονται ὕστερα.

ὁ ἴδιος συνειδητοποιεῖ τις πραγματικές του ἐλλείψεις καὶ ἱκανότητες. Ἡ λογοκοπία καὶ ἡ θεωρητικολογία δίνουν τὴ θέσιν τοῦς στὴν ἐμπράγματη ἄσκηση, στὴ φυσικὴ καὶ θετικὴ συσχέτιση θεωρίας καὶ πράξεως μέσα στὴν ζωντανὴ παιδικὴ πραγματικότητα ποὺ γίνεται πιά ἡ σωστὴ ἀφετηρία τῶν προσπαθειῶν μας.

β) Ἐπωφελεῖται τῆς πολυετοῦς πείρας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως τῶν ἄλλων συναδέλφων του. «Ἡ ἐπιμόρφωση εἶναι γονιμότερη ἐκεῖ ποὺ συνεργάζονται νέοι καὶ ὄριμοι συνάδελφοι». (Γ. Ζομπανάκης).

Κάθε ἀντίθεση μεταξύ νέων καὶ παλαιῶν συναδέλφων εἶναι ἀπαράδεκτη καὶ καταστρεπτικὴ γιὰ ὅλους. Ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ στενὴ ἀντίληψη στέκονται πάντοτε τὸ σοβαρώτερο ἐμπόδιο γιὰ τὴ συνεργασία καὶ τὴν ἀλληλοκατανόηση. Ἡ προσφορά τοῦ καθενὸς εἶναι σεβαστὴ καὶ πολυτίμη.

Ὁ νέος μὲ τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὸν θεωρητικὸ τοῦ ἐξοπλισμοῦ ἂς μὴ βλέπῃ τὸν παλαιότερο ὡς ξεπερασμένο καὶ περιττό, καὶ ὁ δεύτερος, μὲ τὸ λευκὸ φωτοστέφανο τῆς ὀριμότητος, ἂς βγῇ ἔξω ἀπὸ τὸ τεῖχος κάποιου στενόκαρδου μισονείσμου καὶ ἂς παραδεχθῇ ὅτι μπορεῖ κι αὐτὸς νὰ ἐπληρυνῇ τόσον καιρὸ.

Ἡ ἀμοιβαία κατανόηση καὶ ὁ ἀλληλοσεβασμός, ἡ ὀρθὴ αὐτογνωσία καὶ ἡ ἀμερόληπτη σύγκριση, τὸ πρόθυμο καὶ ἀνοιχτὸ πνεῦμα μαζὶ μὲ τὴν εὐγενικὴ ἀμιλλὰ, δίνουν τὸ μέτρο ἐπιτυχίας μιάς γονιμῆς καὶ εὐκρινούς συνεργασίας.

γ) Ἐξουδετερώνεται ὁ ψυχικὸς καὶ πνευματικὸς μαρασμός ποὺ εἶναι τὸ σαράκι τῆς ψυχῆς, ἡ ἀγιάτρευτὴ ἀρρώστεια γιὰ τὸ δάσκαλο τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ ὁ κίνδυνος νὰ περιπέσῃ στὴ νωθρότητα καὶ τὴν ἀμβλύνοια, στὴ μοιραία ἀποδοχὴ τῶν πραγμάτων εἶναι ἄμεσος.

Ἡ ἀπομόνωση στενεύει τὸ πνεῦμα, σιγοτρῶει ἀργὰ καὶ σίγουρα τὴν ψυχὴ. Ἡ παιδαγωγικὴ συνεργασία μεταξύ τῶν δασκάλων μὲ τὸ πλούσιο περιεχόμενο καὶ τὸν συνεχῆ προβληματισμό της, ὅταν μάλιστα συμπληρωθῇ μ' ἓνα λιτὸ καὶ κόσμιο πρόγραμμα ψυχολογίας, λυτρώνει τὸ δάσκαλο ἀπὸ τὴν καταθλιπτικὴ καὶ πνευματοκτόνα ρουτίνα, ποὺ κάνει πιά «τὸ αὐριό σὰν αὐ-

ριο νὰ μὴ μοιάζει...».

Ἡ ἀρχὴ τῆς τοπικῆς συνεργασίας δὲν πρέπει νὰ διασπᾷ τὴν ὁλότητα καὶ νὰ χωρίσῃ ὀριστικὰ τοὺς δασκάλους. Ἡ συνεργασία μέσα σ' εὐρύτερα πλαίσια εἶναι ἐπίσης ἀναγκαία καὶ τὸ ἐτήσιο γενικὸ παιδαγωγικὸ συνέδριο ἔχει τὴ θέσιν του. Ἐδῶ προβάλλεται καὶ ἀξιολογεῖται τὸ ἐπὶ μέρους ἔργο, ἀνταλλάσσονται ἀπόψεις συμπληρώνονται τὰ κενὰ καὶ συντονίζονται οἱ ἐνέργειες. Στὶς γενικὲς αὐτὲς συγκεντρώσεις μελετῶνται καὶ ἐξετάζονται, «ἐπὶ ἀνωτέρου ἐπιπέδου», σύνθετα καὶ γενικῆς φύσεως προβλήματα (παιδικὰ, ψυχολογικά, ἠθικοκοινωνικά) καὶ δίνονται γενικὲς κατευθύνσεις. Ἐδῶ τέλος ὁ δάσκαλος ἀντιλαμβάνεται τὴν πληρότητα τοῦ ἔργου του μέσα στὰ εὐρύτερα πλαίσια τῆς περιφέρειας καὶ ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μὲ τὴ μεγάλη μάζα τῶν συναδέλφων, τὸ ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ πλησίασμα θὰ τὸν ὠφελήσῃ πολὺ. Ἔτσι τὰ συνέδρια αὐτά, ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὸν βερμπάλισμο καὶ τὴν ξερὴ δεοντολογία, θὰ εἶναι πῶς γόνιμα γιατί θὰ στηρίζονται στὴν πλούσια πείρα καὶ στὸν ἐπιτυχῆ πειραματισμὸ τῶν συναδέλφων.

Ἐδώσαμε παραπάνω, σὲ ἀδελφὲς γραμμές, τὴ μορφὴ μιάς παιδαγωγικῆς κινήσεως μεταξύ τῶν δασκάλων μας. Ἐμπόδια σοβαρὰ καὶ ἀνυπερβλήτα δὲ βλέπομε νὰ ὑπάρχουν. Τὸ μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας βρίσκεται μεταξύ μας, μέσα στὶς δικές μας δυνάμεις. Ἀρκεῖ νὰ τὸ θελήσωμε ἐμεῖς.

Οἱ Ἐπιθεωρητὲς μας, φωτεινοὶ καὶ ἀκούραστοι, στὴν πλειοψηφία τους, συμπαραστάτες τῶν δασκάλων, ἂς ὑποδουλίσουν τὸ ζήτημα γιὰ τὴν ἀνάληψη τῆς σχετικῆς πρωτοβουλίας.

Οἱ σύλλογοι ἂς βοηθήσουν τοὺς συναδέλφους νὰ βροῦν τὸν ὀρθὸ δρόμο, ἐφ' ὅσον ἐκτὸς τῶν οἰκονομικῶν διεκδικήσεων ἔχουν τάξει σὰν σκοπὸ τους καὶ τὴν ἐπιμόρφωση καὶ κατάρτιση τῶν μελῶν.

Οἱ πιστοί, οἱ ἀξιοὶ συνάδελφοι, μόνοι καὶ ὀλίγοι στὴν ἀρχὴ—ἐτοίμους γίνονται πάντα—μὲ τοὺς πολλοὺς, μὲ ὅλους ὥστε ἂς τεθοῦν ἐπὶ τὸ ἔργον: Γιὰ μιὰ ἀξιόλογη καὶ γόνιμη παιδαγωγικὴ κίνηση «ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τῆς ἐργασίας στὴ θεωρία, ἀπὸ τὴ ζωὴ γιὰ τὴ ζωὴ». Ὅχι ἀνάποδα.

Ν. Α. ΣΚΟΠΑΣ

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Τῆς Κ. ΜΑΡΙΑΣ ΣΑΛΠΕΑ—ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΟΥ

Ὁ 19ος αἰὼν μετέβλεπε ἄρδην, ὡς εἶναι γνωστὸν, ὄχι μόνον τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐργάζεται καὶ ζῇ ἡ γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ τὰς περὶ γυναικείας ἐργασίας ἀντιλήψεις.

Ἡ τρομακτικὴ πρόοδος τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ διέκοψε τὸν σύνδεσμον γυναικὸς καὶ ἐστίας καὶ ἐδημιούργησε τὸ ἀπεραντὸν πλῆθος τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν, πράγμα τὸ ὁποῖον μετέβαλε τὴν κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν θέσιν αὐτῆς εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἡ σημερινὴ γυναῖκα εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων ὑποχρεωμένη νὰ «κερδίῃ τὴ ζωὴ της» καὶ ἡ παλαιὰ της ἀφοσίωσις εἰς τὴν οἰκογενεῖαν ἀποτελεῖ δευτερεύοντα ρόλον δι' αὐτήν. Κατευθύνεται ὅπως καὶ ὁ ἄνδρας εἰς τὴν παραγωγικὴν καὶ ἐπικερδὴ ἐργασίαν καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις μένει ἄγαμος.

Ὁ νέος αὐτὸς τρόπος ζωῆς τῆς γυναικὸς μετέβαλε καὶ τὸν τρόπον τῆς σκέψεως αὐτῆς. Ζῇ, σκέπτεται, αἰσθάνεται, κατὰ τρόπον τελείως διάφορον τῆς γυναικὸς τοῦ 18ου αἰῶνος, εἶναι περισσότερον καλλιεργμένη, πολυσύνθετος, ἀνεξάρτητος καὶ κατευθύνεται μὲ γοργὸν ρυθμὸν πρὸς τὰς ἀνδρικὰς σπουδὰς καὶ ἐργασίας. Ἀλλὰ παρ' ὅλην αὐτὴν τὴν πρόοδον, τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν ἐλευθερίαν τῆς γυναικὸς, εἴμεθα σημερον μάρτυρες τῶν διαρκῶς ἀξιομένων γυναικεῶν νευρώσεων, εἴδη ψυχικῶν ἀσθενειῶν τῆς συγχρόνου γυναικὸς, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς διαρκὴ ἀνησυχίαν καὶ στερεΐται ἐσωτερικῆς ψυχικῆς ἰσορροπίας. Καὶ τοῦτο διότι παρ' ὅλας τὰς ὑπὲρ αὐτῆς κατακτηθεῖσας δάφνας, ὅπως τὸ δικαίωμα τῶν σπουδῶν καὶ ἡ ὁλονὴν ἀξιομένη εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς ἐλευθερία της, αἰσθάνεται ὑποχρεωμένη νὰ σέβεται καὶ νὰ μὴν ἀρνηθῇ τὰ ἰδανικά καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς τῆς «αἰωνίας γυναικός». Ἀμέσως ὅταν αἱ περιστάσεις τὸ ἐπιτρέψουν παύει νὰ εἶναι ἡ ἐργαζομένη γυναῖκα, παρῳσιάζεται ἡ πραγματικὴ, μιὰ μὲν τέρα γλυκεῖα καὶ ἀφοσιωμένη, μιὰ σύζυγος ἐρωτευμένη, ἀληθινὴ βασίλισσα τοῦ οἴκου, ἰδίᾳ μὲ τὴν ἄλλοτε γυναῖκα.

Εἶναι ἐπομένως ἡ σημερινὴ γυναῖκα ὑποχρεωμένη νὰ παίξῃ ταυτοχρόνως δύο ρόλους, τὸν ρόλον τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικὸς καὶ εἶναι φυσικὸν νὰ ἐκπληρώσῃ καὶ τοὺς δύο ἀνεπαρκῶς. Ἡ γυναῖκα ψυχὴ εὐρίσκεται τοιοῦτοτρόπως σημερον εἰς διαρκὴ ἀγωνίαν καὶ ἀνησυχίαν, κατὰστάσεις αἱ ὁποῖαι ἐκδηλοῦνται μὲ τὰς νευρώσεις περὶ τῶν ὁποίων οἱ ψυχίατροι μᾶς

πληροφοροῦν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐξάνει συνεχῶς.

Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ γυναῖκα κατάρθωσεν διὰ τῆς ἐργασίας της νὰ ἀπελευθερωθῇ τοῦ ζυγοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν ἐβάρυνε καὶ νὰ ἀποβάλῃ τὸ συναισθημα μειονεκτικότητος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους ἐδέσποζεν ἐπ' αὐτῆς. Ἀλλὰ ἐστερήθη ἐξ ἄλλου τῆς γλυκύτητος τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ἦτο ἡμετέτερα καὶ ἀνεώτερα τῆς ζωῆς τὴν ὁποίαν αἱ περισσότεραι γυναῖκες διάγουσιν σημερον.

Παρ' ὅλην ὅμως αὐτὴν τὴν ἐπιτυχίαν εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἀποτυχιῶν τῆς γυναικὸς, ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν αὐτῆς, καὶ ἄλλων κοινωνικῶν φαινομένων ὅπως, ὁ ὁλονὴν ἀξιομένη ἀριθμὸς τῶν ἀγάμων γυναικῶν, ἐνώπιον τοῦ φαινομένου τοῦ δυσκόλου παιδιοῦ, τῆς κρίσεως τῆς ἀγωγῆς κλπ., πράγματα τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ ἀγωγή τῆς νέας δὲν θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ μόνον ὡς σκοπὸν τὴν ἀπόκτησιν ἐνός πτυχίου διὰ τὴν λύσιν τοῦ οἰκονομικοῦ τῆς ζωῆς της προβλήματος.

Ἡ μεταβολὴ τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῆς γυναικὸς ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα πολιτιστικὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου κοινωνίας.

Δὲν εἶναι δυνατόν φυσικὰ νὰ ἀνακόψωμε τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς καὶ νὰ ζητήσωμε ἀπὸ τὴν σύγχρονον γυναῖκα νὰ ἐπανέλθῃ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἄλλοτε. Ἡ διαμόρφωσις τῆς ζωῆς σημερον καὶ αἱ νέαι κοινωνικαὶ συνθηकाὶ ἐπιβάλλουν τὴν γυναικεῖαν ἐργασίαν.

Ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ γυναικεῖα ἀγωγή καὶ ἡ δι' αὐτὴν ὑπεύθυνος θὰ πρέπει νὰ προσέξουν.

Τὸ σχολεῖον ἀσκεῖ, εἶναι γεγονός, μίαν ἐπίδρασιν ἡ ὁποία αὐξάνει, τῆς ἐπιδράσεως τῆς οἰκογενεῖας συνεχῶς ἐλαττωμένη. Ἀλλὰ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι πραγματικὴ ἓνα Παιδαγωγικὸν σχολεῖον. Οἱ πόλεμοι καὶ ἡ συνεχὴς ἀναστάτωση τῆς ἀνθρωπότητος ἀπέδειξαν καὶ ἀποδεικνύουν τὴν χρεωκοπίαν τοῦ σχολείου ἐπὶ τοῦ τομέως τῆς ψυχικῆς καλλιέργειας τῶν τροφίμων του, τοῦ λανθασμένου τῆς ἀπασχολήσεως αὐτοῦ μὲ τὴν καλλιέργειαν μόνον τῆς νοήσεως τῶν μαθητῶν, ἀρνούμενου τὴν ἄσκησιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ψυχικῆς ζωῆς.

Ἐχει ἐπομένως τὸ σχολεῖον ὑποχρέωσιν νὰ διευκολύνῃ τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ "Χ"

ΤΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΩΛΙΑ, Δ/λου

Πολλοί απάντησαν στον Έπιθεωρητή Χ πού δεν παραδέχεται την μέθοδο Decroly. Έγώ απαντώ άργά. Μ' αυτό το κάνω γιατί ήθελα νά αποπλίσω τόν Έπιθεωρητή Χ και νά παραδεχθώ ότι δεν διαθέτει τώρα τά λίγα πυρομαχικά του καί θά χαρή γιά τήν ήττά του, όπως κι' εμείς, γιατί ό άγώνας ώφέλησε τήν έλλην. παιδεία.

Καί κάνω τήν έπίθεση, όχι βέβαια τήν θεωρητικήν γιατί τέτοια δεν υπάρχει, άφοι όλοι παραδέχονται ότι ή μέθοδος Decroly στηρίζεται σέ άτράνταχτες ψυχολογικές αρχές καί κανέναν πολέμιό της δεν έβαλε έναντίον τών ψυχολογικών αρχών της.

της ανθρωπίνης φύσεως καί έπί του προβλήματος, τόν όποιον μάς άπασχολεί, νά καλλιεργή τήν γυναικείαν φύσιν, νά τονίξη τήν ευθύνην της νέας εις τήν κοινωνίαν, νά ενδιαφερθώ μέ ιδιαίτεράν στοργήν διά τό ζήτημα της άγωγής της νέας, τήν όποιαν άγωγήν, τά υπάρχοντα προγράμματα ούδ'όλως ύποβοηθούν.

Η ιδιαίτερα γυναικεία φύσις είναι εκείνη, ή όποία όφείλει νά αποτελή τόν άξονα του συστήματος της άγωγής τών νεανίδων, όποιαδήςποτε καί άν είναι ή επαγγελματική ειδικοποίησις αυτών. Άλλά καί αί σπουδαί της ειδικοποιήσεως των θά πρέπει νά έχουν καί ως σκοπόν νά δώσουν εις τήν νέαν μίαν βαθείαν γνώσιν της κοινωνικής, πολιτιστικής, διανοητικής καί οικονομικής ζωής της έποχής μας, έπιμένοντας έπί του ιδιαίτερου ρόλου τόν όποιον ή γυναίκα παίζει εις τόν πολιτισμόν.

Διά νά ασφαλίσωμε τήν ανάπτυξιν της γυναικείας προσωπικότητας έχομεν ανάγκην αναθεωρήσεως τών προγραμμάτων μας. Μόνον ένα νέο σύστημα διδασκαλίας θά έπιτρέψη εις τήν νέαν νά λάβη συνείδησιν του έαυτού της, τών ιδιοτήτων του φύλου της καί τών ιδιαίτερων καθηκόντων της.

Σήμερον, ότε ή έκκλησία έπαυσε νά είναι ή μεγάλη Παιδαγωγός τών λαών καί ή οικογένεια συνεχώς διαλύεται, ή γυναίκα μένει έλευθέρα, αλλά χωρίς έσωτερικό όπλισμό καί διστάζει προκειμένου νά εκλέξη τρόπον ζωής.

Άλλοτε αί σκέψεις της καί τά αισθήματά της κατευθύνοντο από τόν άνδρα. Σήμερον φθάνει εις μίαν κοινωνίαν χωρίς τό νήμα της Άριάδνης, τό όποιον είναι διά τό άτομον ένα ήθικόν καί θρησκευτι-

Η έπίθεση αρχίζει από τό πρακτικό της μέρος, άπ' τή έφαρμογή της. Γι' αυτό καί έρχεται τόσο άργά.

Άσφαλώς ό παλαίμαχος Έπιθεωρητής θάθελε νά μάθω ποιό μονοτάξιο τόλμησε νά βάλλω μέ δραστικά πυρά; Τό ξενόφωνο μονοτάξιο πού άκούει στό όνομα Βελέσνικο καί άνήκει στήν έκπ. περιφ. Έλασσόνος. Άπ' τό σχολείο αυτό, πού τά παιδιά του προέρχονται από φτωχούς γονείς, από γονείς πού έχουν γιά συντήρησή τους 30 στρέμματα γεωργικό κλήρο, από γονείς πού δεν βοηθούν τό έργο του σχολείου, γιατί ή ή βιοπάλη τούς άπασχολεί νύκτα μέρα,

κόν ιδεώδες καί διατρέχει πλείστους όσους κινδύνους. Έχει έπομένως ανάγκην νά μάθω νά ζή, διότι ή ζωή είναι μία τέχνη, ή όποία μανθάνεται διά της άσκήσεως, όπως καί κάθε άλλη τέχνη. Άλλά ό καταρτισμός της μόνον από διανοητικής άπόψεως, όπως γίνεται σήμερα, δεν είναι άρκετός διά τήν τελείαν ανάπτυξιν της. Είναι άνάγκη νά διαπαιδαγωγήσωμεν τά αισθήματα καί τήν καρδίαν της νά αναπτύξωμεν τήν γυναικείαν προσωπικότητα εις βάθος, διότι αυτό άκριβώς δεν έχει ή σημερινή γυναίκα.

Διά νά δημιουργήσωμεν όθεν ένα πολιτισμόν περισσότερον ανθρωπίνον είναι άνάγκη ή σημερινή γυναίκα νά κατανοήσιν τήν έλλειψιν πνευματικότητας, ή όποία διακρίνει τήν έποχήν μας καί τήν ευθύνην αυτής άπέναντι του συγχρόνου πολιτισμού.

Είναι άνάγκη νά παύση νά ζή εις τήν έπιφάνειαν του έαυτού της, χωρίς κατεύθυνσιν, χωρίς ήθικόν στήριγμα, χωρίς σκοπόν. Τοότο θά κατορθωθώ διά της αναθεωρήσεως του Παιδαγωγικού μας συστήματος, τό όποιον κάθε άλλο παρά ύποβοηθεί τήν ανάπτυξιν καί εξέλιξιν της ψυχικής ζωής της νέας.

Οί άρμόδιοι άς μήν ξεχνούν ότι, όπως είπε ό Vinet, τό μεγαλύτερο καί αποφασιστικώτερο μέρος εις τήν άγωγήν του ένός καί του άλλου φύλου, άνήκει άσφαλώς εις τας γυναίκας. Μία μεγάλη δύναμις τούς έχει δοθή. Νά τήν πάρωμε από τά χέρια τους, είναι αδύνατον. Έκείνο τό όποιον δυνάμεθα μόνο νά κάνωμε είναι νά μάθωμε εις τας γυναίκας νά κάνουν καλήν χρήσιν της δυνάμεως αυτής.

ΜΑΡΙΑ ΣΑΛΠΕΑ—ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΟΥ

τέλος από χωριό άγροτικό, πού εύρίσκεται μακριά από κάθε σημάδι πολιτισμού.

Σ' αυτό τό σχολείο έδω καί τέσσερα χρόνια άρχισε καί συνεχίζεται ή έφαρμογή της μεθόδου του Decroly μέ άριστα αποτελέσματα. Καί λέγω άριστα αποτελέσματα γιατί δεν είναι άτομική μου γνώμη· είναι γνώμη όλων τών διδασκάλων τών 11ξίων καί 21ξίων σχολείων της περιφέρειας μας, οί όποιοι παρηκολούθησαν τήν εργασίαν του σχολείου τρεις φορές κάθε σχολικό έτος: μία στή γέννησή της, μία στήν εξέλιξη καί μία στό τέλος της χρονιάς. Είναι γνώμη του Έπιθεωρητού μας κ. Εύαγ. Καραμήτσου, άκόμη είναι γνώμη δύο Γενικών Έπιθεωρητών, πού παρηκολούθησαν τήν εργασίαν, είναι δε γνώμη πού εξέχθη από τρία παιδαγωγικά συνέδρια πού έγιναν σ' αυτό τό σχολείο.

Άσφαλώς τώρα περιμένει ό αγαπητός μας Έπιθεωρητής «Χ» καί τήν γνώμην μας. Μά πριν σās τήν πω άκούστε καί τά αποτελέσματα. Στα 4 αυτά χρόνια ή πρώτη τάξη είχε τήν πρώτη χρονιά 8 παιδάκια, τήν δεύτερη 7 καί τις δύο άλλες από 6. Κανένα παιδί δεν έμεινε στάσιμο έκτός από ένα μονόφθαλμο, καί τόν αναφέρω γιατί έχει τήν ψυχολογική του άποψη. Τώρα ή σειρά της άναγνωστικής εξέλιξεως.

Χαίρεται κανένας νά κάνει Έλληνικά, τά παιδιά κελαηδούν, έκφράζονται θαυμάσια, άν καί ξενόφωνα, τό ύφος, τό χρώμα είναι μαθητών άνωτέρων τάξεων. Αύτά πού βρίσκονται σήμερα στή Γ' καί Δ' τάξη έχουν τέτοια φιλαναγνωσία, πού δεν αφήνουν κανένα βιβλίο άδιάβαστο από τήν μαθητική τους βιβλιοθήκη.

Η μέθοδος του Decroly συνυφάνθη εις τό σύστημα της Ε. Π. Δ., σύστημα πού ξεκινά από τή ζωή του παιδιού καί χαίρεσαι νά συναναστρέφεσαι μέ τά παιδιά αυτής της τάξης, γιατί γίνεσαι καί σύ παιδί καί στό παιχνίδι τό παιδί δεν κουράζεται, μαθαίνει παίζοντας. Έτσι περνάει καί τά τρία στάδια της άναγνώσεως όποτε φθάνει τό Πάσχα. Τότε τό παιδί διαβάζει μέ ευχέρια όποιο βιβλίο πέσει στα χέρια του.

Οί συνάδελφοί πού παρακολούθησαν τήν εργασίαν μας δεν χόρταιναν νά άκούσουν τήν δεύτερα τάξη νά διαβάξη· κι' αυτό γιατί διδάχθησαν μέ τήν ιδεοπτική μέθοδο.

Τώρα τά πρακτικά πορίσματα έχουν τό λόγο. Η άναγνωστική εργασία άφοι προέρχεται από τήν Ε.Π.Δ. καί άφοι λαμβάνει παιγνιώδη μορφή δημιουργεί ευάρεστα συναισθήματα. Έδω θεραπεύονται άριστα αί αρχαί της άυτενεργείας, της έποπτείας, της συνεργασίας καί της ατομικότητας. Τα παιδιά μαθαίνουν άκόπως, μέ χαρά καί όσοι άπουσιάζουν συμπληρώνουν τις έλλείψεις των, άκούοντας τούς άλλους. Όταν δε προχωρήσουν στίς άνώτερες τάξεις, τότε εκεί δεν υπάρχει άναγνωστικό πρόβλημα. Τό βασικό πρόβλημα: ή εργασία πρέπει νά παίρνει πάντα παιγνιώδη μορφή.

Ίσως ό Έπιθεωρητής «Χ» καί μερικοί συντηρητικοί συνάδελφοι θέλουν νά μάθουν γιά τά έποπτικά μέσα. Ένα ψαλίδι άπ' τό σπίτι, λίγα χαρτόνια, χρωματιστές κιμωλίες πού, γίνονται μέ νερομπογιές. Μά οί δυσκολίες δεν είναι άνυπέρβλητες καί μάλιστα γιά τόν Έλληνα διδύλο πού μέ τόση έπιστημονική γνώση είναι έξωπλισμένος καί διαθέτει τόσο ένθουσιασμό καί τόση αγάπη καί στοργή γιά τό Έλληνόπουλο.

Η παραπάνω εργασία έγινε από συνάδελφο πού έχει 23 χρόνια ύπηρεσία, από συνάδελφο πού δοκίμασε καί τις άλλες μεθόδους, από συνάδελφο πού δεν είναι έπηρεασμένος από τά νεωτεριστικά ρεύματα, αλλά από συναδέλφο πού παρακολουθά τήν εξέλεξη της παιδαγωγικής έπιστήμης.

Αν παρ' έλπίδα ό Έπιθεωρητής «Χ» διατηρεί άκόμη τά έλάχιστα πυρομαχικά του καί θέλει νά άμυνθώ, του άπαντούμε, ότι καί τό σχολείο μου κράτησε λίγα γιά τήν αποφασιστική μάχη. Είναι οί γνώμες όλών συναδέλφων πού είχαν τήν καλωσύνη νά τις διατυπώσουν στό βιβλίον κρίσεων καί έπικρίσεων της εργασίας του, είναι τά ήμερολόγια του, είναι τά τετράδια τών μαθητών, οί αδιάψευστοι μάρτυρες, είναι τά τετράδια όπου φαίνεται καί ή γραφική εξέλεξη του παιδιού.

Τόν κ. Χάρη Πάτση, πού πάντα πρωτόπορος, άνοίγει καινούργιους δρόμους στή σχολική μας πράξη, ανακοινώνοντας διά του «Νέου Σχολείου», κάθε καινοτομία της παιδαγωγικής έπιστήμης, ευχαριστώ. Άποτελεί γιά μάς φωτεινό παράδειγμα πρός μίμηση.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΩΛΙΑΣ

Παιδαγωγικής· για τὸν τρόπο τῆς διενεργείας καὶ ἀνακοινώσεως πορισμάτων ἐκ παιδολογικῶν ἐρευνῶν, γιὰ τὴν διαμόρφωσι δὴλ. Ἑλληνικῆς Παιδομετρίας καὶ Παιδαγωγικῆς Στατιστικῆς· γιὰ τὴν ὁργάνωσι, λειτουργία καὶ ἀποδοτικώτερα ἀξιοποίησι τῶν Προτύπων Σχολείων (ἔστω καὶ τριμηνιαίως) καί, τέλος, γιὰ τὴν ποιοτική βελτίωσι τῶν ἀναγνωστικῶν, τῶν βοηθητικῶν σχολικῶν βιβλίων καὶ τοῦ ἐλευθέρου παιδικοῦ ἀναγνώσματος, γιὰ τὴν ἀνάπτυξι δὴλ. καταλλήλου παιδικῆς φιλολογίας.

Ἡ θεραπευτικὴ Παιδαγωγική, ποὺ κατακτᾷ συνεχῶς ἑδαφὸς στὶς προηγμένες χώρες, οἱ σωματολογικὲς καὶ ψυχολογικὲς ἔρευνες, ποὺ δίδουν τὰ βάθρα στὶς ἐκάστοτε καινοφανεῖς παιδαγωγικὲς κατὰ τήσεις, τὰ Π. Σ. ποὺ πρέπει νὰ πρωτοστατοῦν στὸν συγχρονισμό τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωστικῆς τροφῆς τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ ἐξωσχολικοῦ παιδικοῦ κόσμου τῆς χώρας μας, ποὺ εἶναι κεφαλαιῶδες ὄχι μόνον σχολικοδιδασκτικό ἀλλὰ καὶ γενικώτερον μορφωτικοκοινωνικό θέμα, φρονούμεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ στεροῦνται τὰ δημοσιογραφικά τους ὄργανα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ διαφωτίσουν ἐπιμορφωτικῶς τοὺς εκπαιδευτικούς, θὰ καλλιεργήσουν θεωρητικῶς τοὺς εἰδικούς αὐτοὺς παιδαγωγικούς τομείς, θὰ διαμορφώσουν τὶς προσήκουσες μεθόδους ἐρεῦνης τῶν, θὰ προωθήσουν τὴν πρακτικὴ λύσι τῶν προβλημάτων τῶν καὶ θὰ δημιουργήσουν τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἀποδοτικώτερα λειτουργία τῶν πρωτοβαθμίων ἔθνικων μας εκπαιδευτηρίων γιὰ τὴν ἐπιστημονικώτερα ἀσκήσι τῆς ἀγωγῆς σ' ὅλα, ἀνεξαιρέτως, τὰ Ἑλληνοπούλα.

Πιστεύομεν ὅμως, ὅτι καὶ τὰ κυκλοφοροῦντα περιοδικὰ ἡμποροῦν σὲ μέγιστο βαθμὸ νὰ ἀναπληρώσουν τὴν ἑλλειψιν αὐτὴ, ὅταν διαθέτουν τὸν προσήκοντα χώρο γιὰ τὴν ἀνάπτυξι ἀντιστοίχων θεμάτων. Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν Διευθυντῶν τῶν περιοδικῶν δὲν ὑπάρχει ἀντίρρηση, χρέος τῶν Ἑκδ. εἶναι νὰ ἀποστέλλουν ἀνάλογα μελετήματα πρὸς δημοσίευσιν.

Πίναξ 3ος

Κατανομή τοῦ Ε καὶ Π. Τύπου κατὰ ἐκδοτικὴ καὶ κυκλοφοριακὴ συχνότητα.

Περιοδικὴ ἑκδόσις καὶ κυκλοφορία
10ήμερος
Μηνιαία
Διμηνιαία

Ἐκ τοῦ πίνακος αὐτοῦ ἐξάγεται τὸ ἐξῆς πόρισμα :

Τὸ δημοσιογραφικὸ ὄργανο τῆς Διδ. τῆς Ὁμοσπονδίας, τὸ «Διδ.» τὸν Βῆμα» κατέχει τὴν πρώτη θέσι ἀπὸ ἀπόψεως περιο-

δικῆς ἐκδοτικῆς συχνότητος, καὶ τὰ περιοδικὰ τοῦ Πειρ. Σχολείου τοῦ Παν. μίου Θεσ. νίκης καὶ τοῦ κ. Παπαναστασίου κατέχουν τὴν τελευταία θέσι. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ ὀφείλεται ἴσως σὲ οικονομικοὺς λόγους.

Θὰ προτιμούσαμε τὰ ἔχοντα εὐρυτέρα κυκλοφορία μηνιαία παιδαγωγικά περιοδικὰ νὰ διπλασιάσουν τὶς σελίδες τῶν γιὰ τὴ δημοσίευσιν πρὸς ἐκτεταμένων μελετῶν καὶ ἄς ἐκδίδωνται κατὰ δίμηνο, γιὰ ν' ἀποφύγουν ταυτοχρόνως τὴ σημερινὴ δαπανηρὰ καὶ καταθλιπτικὴ ἐργασία τῆς ταχυδρομικῆς ἀποστολῆς.

Πίναξ 4ος

Κατανομή τοῦ Ε. - Π. τύπου κατὰ

συνδρομῆς.

Ἐτησίαν συνδρομὴ τῶν εκπαιδευτικῶν

Συνδρομὴ	ἔξ	80	δραχ.
»	»	60	»
»	»	50	»
»	»	40	»
»	»	35	»
»	ἔξ	25	»
»	ἔκ	12	»

Σύνολον 302 »

Σύνολον ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν

1	περιοδικὸ
1	περιοδικὸ
2	»
1	ἐφημερίς
1	περιοδικῶν καὶ 1 ἐφημερίς ὁμοῦ
1	περιοδικὸ
1	»

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τοῦ πίνακος αὐτοῦ ἡμποροῦμε νὰ διατυπώσωμε τὸ ἀκόλουθο πόρισμα :

Μὲ 302 δραχμὲς ἐξασφαλίζει ὁ συνδρομητὴς ἀναγνώστης ποικιλωτάτη καὶ χρησιμωτάτη μορφωτικὴ καὶ πληροφοριακὴ ὕλη, ποὺ συμπεριλαμβάνεται στὶς 2812 σελίδες.

Ἐὰν θελήσωμε νὰ ἀγοράσωμε μὲ τὰ αὐτὰ χρήματα σοβαρὰ αὐτοτελὴ συγγράμματα, σὲ καμμιά περίπτωσι δὲν θὰ ὑπερβῶν τὶς 1000 σελίδες συνολικῶς. Συνεπὲς προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀγορὰ τοῦ περιοδικοῦ τύπου διπλὸ κέρδος : οικονομικὸ καὶ μορφωτικὸ, γιὰτὶ ἐνημερώνεται ὁ ἀνα-

γνώστης σὲ τόσον μεγάλον ἀριθμὸ θεμά-

Σύνολον ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν
1 ἐφημερίς
9 περιοδικὰ καὶ 1 ἐφημερίς
2 περιοδικὰ

τῶν, ποὺ γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ δημοσίευσή τῶν σὲ μεμονωμένα συγγράμματα ἀπαιτοῦνται πολυδάπανες ἐκδόσεις, ἀπρόσιτες στὴν ἀσθενεστάτη ἀγοραστικὴ ἱκα-

νότητα τῶν διδασκάλων. Στὴν περίπτωσι δέ, ποὺ ἕνας εκπαιδευτικὸς διαθέτει 500 δρχ. ἐτησίως γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς ἀτομικῆς του βιβλιοθήκης, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀνωτέρω 302 δρχ., ἐναπομένουν ἄλλες 200 δρχ. γιὰ τὴν προμήθειαν 2—3 ἀξιολογωτάτων συγγραμμάτων κάθε ἔτος.

Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ φεισθῇ τὴν μικρὰ αὐτὴ ἐτησίαν δαπάνην κάθε εκπαιδευτικὸς λειτουργός, ἡ ὁποία θὰ συντελέσῃ στὴν ἀνύψωσι τῆς ποσοτικῆς καὶ ποιοτικῆς του μορφώσεως καὶ στὴν ἀποτελεσματικὴ διεξαγωγὴ τῶν πολυπλέων ἀγώνων τοῦ κλάδου γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ ἠθικῶν αἰτημάτων του.

Ἐπειδὴ, ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ἐκδότες μετὰ δυσκολίας κατορθώνουν νὰ καλύψουν τὰ ἔξοδα ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας, ἡ οικονομικὴ βιωσιμότης καὶ ἡ μελλοντικὴ ἀνωτέρα ἀπόδοσις τοῦ Ε.—Π. τύπου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πρόθυμην καὶ ἔγκαιρην ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τῶν συνδρομητῶν καὶ μόνον.

Πίναξ 5ος

Κατανομή τοῦ Ε.—Π. τύπου κατὰ ἐπαγγελματικὰς προελεύσεις τῶν θιευθυντῶν.

Ἐπαγγελματικὴ προέλευσις Διευθυντῶν

Διδάσκαλοι
Ἐκπαιδ. Σύμβουλοι
Διευθυντὴς Παιδ. Ἀκαδημίας
» Πειραμ. Σχολείου
Παιδαγωγοί
Καθηγ. Μέσης Ἐκπαιδεύσεως
Ἱατροί
Ἐπιθ. τῆς Στοιχ. Ἐκπαιδ.
Σπουδασταὶ Π. Ἀκαδημίας

Σύνολον ἐφημερ. καὶ περιοδικῶν

3 περιοδικὰ καὶ 2 ἐφημερίδες
1 περιοδικὸ
1 »
1 »
1 »
1 »
1 »
1 »
1 »

Ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτόν, στὸν ὁποῖο συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ περιοδικὰ, τῶν ὁποίων τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον δὲν ἐλήθη ὑπ' ὅψιν στὴν παρούσα ἐρευνα, γιὰτὶ μᾶς ἔλειπαν, ἀπορρέουν τὰ ἐπόμενα πορίσματα :

1) Στὶς διευθύνσεις τοῦ περιοδικοῦ Ε.—Π. τύπου ἐκπροσωποῦνται οἱ λειτουργοὶ ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἱεραρχίας. Μὲ τὴ συμμετοχὴ ἱατροῦ καὶ

σπουδαστῶν δίδεται μία ἐξαίρετη δημοκρατικὴ εὐρύτης στὴν κατεύθυνσιν καὶ ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδείας. Καί

2) Ἡ ἐκπροσώπησις τῶν 18 χιλιάδων ἐν ἐνεργείᾳ διδασκάλων ὑπὸ συναδέλφων τῶν στίς διευθύνσεις 2 ἐφημερίδων καὶ 3 περιοδικῶν δίδει ἀποστομωτικὴ ἀπάντησι στοὺς κακοβούλους συκοφάντας καὶ ἐσκεμμένους ἀρνητὰς τῆς ἱκανότητος καὶ τοῦ ἔργου τῶν, γιὰ τὴν ἀκαμπτὴ ἀγωνιστικὴ μαχητικότητα, τὴ δημοσιογραφικὴ ἀποδοτικότητα, τὴν εὐρύτητα τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, τὴν ἐπαρκὴ παιδαγωγικὴ κατάρτισιν καὶ τὸ ὑψηλὸ φρόνημα τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων διδ. λων.

Β'. Κατανομή καὶ ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων τοῦ Ε.—Π. τύπου ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου.

Προκειμένου νὰ ἐπεξεργασθοῦμε τὰ δεδομένα τοῦ Ε.—Π. τύπου καὶ ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου ἀκολουθοῦμε τὴν ἰδίαν πορεία ἐργασίας, ποὺ ἐφαρμόσαμε καὶ ἀνωτέρω. Ὑπευθυμιζόμεν, ὅτι ἐλήφθησαν ὑπ' ὅψιν μόνον οἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ, ποὺ ἀναγράφονται στὸν 1ον πίνακα.

Πίναξ 6ος

Κατανομή τοῦ Ε.—Π. τύπου κατὰ κατηγορίας δημοσιευμάτων.

Κατηγορίαι δημοσιευμάτων

Θρησκευτικὲς μελέτες
Βιβλιογραφίαι ἐνυπόγραφες
Κύρια ἀρθρὰ
Πορίσματα Παιδ. συνεδρίων
Ἐλεύθερες γνώμες
Βιβλιογραφίαι
Εἰδήσεις διεθνούς Ἐκπ. κινήσεως
Μεταφραστικὰ κείμενα
Ἐφαρμογὲς μεθόδων
Συνδικαλιστικὰ θέματα
Λειτουργία Προτύπων Σχολείων
Συνεργασία Σχολ.—Οἰκογενείας
Εἰδικὰ Σχολ. (ἡμεδαπὰ—ἀλλοδαπὰ)
Μεθοδολογικὲς ἔρευνες
Στατιστικὲς ἔρευνες

Σύνολον δημοσιευμάτων

230 ἢτοι 36%

90

64

46

46

30

29

28

22

8

4

4

2

2

635

Πορίσματα συναγόμενα εκ του πίνακος αὐτοῦ:

1) Όταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός, ὅτι τὰ 230 δημοσιεύματα τὰ περιέχοντα θεωρητικές μελέτες ἀποτελοῦν ποσοστὸ 36% τοῦ συνόλου τῶν δημοσιευμάτων, ἀδιστακτικῶς ἡμποροῦμε νὰ συμπεράνωμε, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἑλλήνων Ἐκπαιδευτικῶν στρέφεται κυρίως στὴ θεωρητικὴ ἔρευνα τῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐξηγεῖται διττῶς: Πρωτίστως ἀπὸ τὴν ἔμφυτη, τρόπον τινὰ τάσι τῆς θεωρητικολογίας καὶ τὴν ἔλλειψι ἐπαρκoῦς πρακτικοῦ πνεύματος καί, δευτερευόντως, ἀπὸ τὴν ἐνσυνείδητη ἐπιδίωξι τῆς πλήρους θεωρητικῆς διαφωτίσεως τῶν θεμελιωδῶν ζητημάτων τῆς Παιδαγωγικῆς, τῆς Διδακτικῆς καὶ τῆς Ψυχολογίας, τῶν ὁποίων ἡ σαφὴς καὶ ἡ δλοκληρωτικὴ γνῶσις δὲν ἀποτελεῖ εἰσέτι κτῆμα τῶν πολλῶν. [Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι καὶ ὁ θεωρητικὸς ἐξοπλισμὸς μας, εἶνα ἑλλιπὴς καὶ μεγίστη σύγχυσις ἐπικρατεῖ στὴν πλειονότητα τῶν Ἐκπαιδευτικῶν ὅσον ἀφορᾷ τοὺς σκοποὺς, τὴς ἐπιδιώξεως, τὴς ἀρχῆς, τὸ πνεῦμα, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴς μεθόδους τῆς συγχρόνου ἀγωγῆς καὶ τοῦ Ν. Σχολείου.

2) Τὸ μεγάλο ποσοστὸ τῶν βιβλιοκρισιῶν μαρτυρεῖ, ὅτι κάθε συγγραφικὴ προσφορά ὑποβάλλεται στὸν προσήκοντα θεωρητικὸ ἔλεγχο γιὰ τὴν ἀξιολόγησι τοῦ περιεχομένου τῆς καί, ὅτι ὑποχωρεῖ ἡ δογματικὴ σκέψις, ἐνῶ παραλλήλως καλλιεργεῖται ἡ ἐπιστημονικὴ συνείδησις καὶ ἡ πνευματικὴ οὐτονομία τῶν διδλων.

3) Ἡ δημοσίευσις ἐντὸς ἐνὸς ἔτους 46 πορισμάτων, ἐξηγμένων ἀπὸ ἰσάριθμα Παιδαγ. Συνέδρια, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ συλλογικὴ ἔρευνα καὶ πρακτικὴ ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων τῆς Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως ἀποτελοῦν τὴς θετικώτερες ἐγχειρήσεις γιὰ τὴν ποιοτικὴ ἀνύψωσι καὶ τὸν ἐξοπλισμὸ τῆς βασικῆς παιδείας τοῦ

4) Οἱ ἐξιστορήσεις τοῦ βίου καὶ οἱ ἀναπτύξεις τοῦ ἔργου διαπρεπῶν παλαιότερων καὶ συγχρόνων παιδαγωγικῶν προσελκύουν ἐντονο τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἑλλήνων Ἐκπαιδευτικῶν καὶ πείθουν, ὅτι συχνὰ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ καταφύγουν σὲ αὐθεντικὰς πηγὰς γιὰ τὴν ἀντλήσι θεμελιωδῶν γνῶσεων, μὲ τὴς ὁποῖες θὰ ἐπιχειρήσουν νὰ διασαφήσουν καὶ νὰ ἐπιλύσουν κατὰ τὸν ὀρθότερο τρόπο τὰ σφύζοντα ζητήματα τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

5) Χαρακτηριστικὰ καὶ ἀξιεπαινέσι εἶναι οἱ προσπάθειες ποὺ καταβάλλονται γιὰ τὴν ἐνημέρωσι τῶν διδασκάλων στὴν διεθνή Ἐκπαιδευτικὴ κίνησι καὶ δραστηριότητα, ἡ ὁποία εὐρύνει τὸν πνευματικόν των ὀρίζοντα καὶ προωθεῖ τὴς δυνατότητες ἐγκλιματίσεως στὴ χώρα μας, πολλῶν χρησίων καὶ ὠφελίων μορφῶν ἀγωγῆς, ποὺ ἐφαρμόζονται στὴς ξένες χώρες. Μὲ τὴν σύντομη εἰδησιογραφικὴ των πυκνότητα δὲν ἐπιτυγχάνουν πλήρως τὸν σκοπὸν των, διότι ἀπαιτεῖται ἡ διάθεσις περισσοτέρων σελίδων, ποὺ θὰ ἐπιδέχοντο λεπτομερέστερα περιγραφὰ τῶν συμβαινόντων στὴς προηγμένες χώρες.

Τὸ ζήτημα αὐτὸ, ὅταν συσχετισθῇ μὲ τὴς δημοσιευόμενες μεταφράσεις μικρῶν κειμένων καὶ ὁλοκληρῶν συγγραμμάτων ξένων παιδαγωγῶν, δημιουργοῦν μία κεφαλαιώδη προϋπόθεσι γιὰ τὸν συγχρονισμό τῆς Ἑλ. ἐκπαιδεύσεως. Ἐπομένως χρέος τῶν γλωσσομαθῶν Ἑλλήνων ἐκπαιδευτικῶν, καὶ ἰδιαίτερος τῶν μετεκπαιδευθέντων στὸ ἐξωτερικόν, εἶνα νὰ δώσουν πιστὰς καὶ ἀκριβεῖς μεταφράσεις τῶν ἀξιολογοτέρων παιδαγωγικῶν καὶ ψυχολογικῶν συγγραμμάτων διεθνoῦς φήμης ἐπιστημόνων (Πιαζέ, Βαλλόν, Πιερόν, Θορντάϊκ, Κουζινὲ κ. ἄ.) καὶ νὰ δημοσιεύσουν τὴς ἀντικειμενικώτερες ἐκθέσεις γιὰ τὴν κατάστασι τῆς Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως τῶν ξένων κρατῶν. Ἀναφέρω ὡς παράδειγμα τὴς πρόσφατης πολυτιμῆς μεταφράσεως τῶν κλασσικῶν ἔργων τοῦ μεγάλου Κλαπαρέντ, ποὺ ἐδημοσίευσε ὁ κ. Πάτσης καὶ οἱ μεταφράσεις τοῦ κ. Βασιλάκη, ἡ ἀναλυτικὴ ἐκθεσις τῆς σχολικῆς ὁργανώσεως στὸ καντόνιο τῆς Γενεύης, ποὺ ἔκαμε ὁ κ. Ι. Κυριαζίδης στὸ περιοδικὸ «Σχολεῖο καὶ Ζωή». Ὁμοίως τελευταίως ἐδημοσιεύθησαν σὲ βιβλίον οἱ γνῶμες τοῦ Ἐπιθ)τοῦ κ. Ξηροτύρη γιὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Γαλλίας, τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Κίτσου γιὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Βελγίου καὶ τὸ πρόσφατο βιβλίον τοῦ κ. Χαραλαμπίδου γιὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Η.Π.Α. κ.λ.π.

1. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος καὶ ἡ συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία στὴν πράξι Β' ἔκδοσις	Δραχ. 20
2. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Ἡ ἀ' ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ μὲ τὴν ἰδιοπτικὴ μέθοδο Decroly Β' ἔκδοσις, δρ.	» 20
3. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Ἡ ἀ' ἀρίθμηση μὲ τὴ συνολικὴ μέθοδο Decroly	» 15
4. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Α'	» 15
5. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Β'	» 15
6. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Γ'	» 15
7. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Δ'	» 15
8. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. Ε'	» 15
9. Ε. CLAPARÉDE: Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ τ. ΣΤ'	» 15
10. Ε. CLAPARÉDE: Λειτουργικὴ Παιδαγωγικὴ τ. Α'	» 25
11. Ε. CLAPARÉDE: Λειτουργικὴ Παιδαγωγικὴ τ. Β'	» 25
12. Μ. Α. CARROI—HANS AEBLIE: Ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ Dewey	» 15
13. JOHN DEWEY: Πείρα καὶ ἀγωγή	» 15
14. GALLIEN—FONTEYNE: Εἰσαγωγή στὴ μέθοδο Decroly τ. Α' Ἀρχὲς τοῦ Σχολείου Ermitage	» 10
15. FONTEYNE: τ. Β': Ἡ παρατήρησις καὶ ἡ ἀρίθμηση μὲ τὴ μέθοδο Decroly	» 10
16. Α. CLARET, τ. Γ': Ἡ σύνδεσις τῶν ἰδεῶν, ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία μὲ τὴ μέθοδο Decroly	» 10
17. FONTEYNE—CLARET, τ. Δ': Ἡ ἔκφρασις, τὰ τεχνικὰ καὶ τὰ ἄλλα μαθήματα μὲ τὴ μέθοδο Decroly	» 10
18. I. DEGAND: Ἡ ἀ' ἀνάγνωσις μὲ τὴ μέθοδο Decroly	» 10
19. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ Πρότυπα Σχολεῖα καὶ τὰ Ν. Προγράμματα.	» 20
20. C. FRINET: Συνεργασία Σχολείου καὶ οἰκογενείας	» 30
21. ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ: Τὰ φυσιογνωστικὰ μαθήματα.	» 20
22. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: Τὰ τεχνικὰ μαθήματα.	» 20
23. Ε. ΦΕΤΣΗ: Ἡ Γυμναστικὴ στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο	» 20
24. MARIA MONTESSORI: Ἡ μέθοδος Montessori στὴ θεωρία	» 25
25. MARIA MONTESSORI: Ἡ μέθοδος Montessori στὴν πράξι	» 25

Ἡ ὁλόκληρη ἡ παραπάνω σειρά χρυσόδετη σὲ 9 τόμους γιὰ σχολικὰς ἐφορεῖς δρχ. 530. Γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς παρέχεται ἑκπτώσις 20 ο/ο ἐπὶ δεμένων καὶ ἀδέτων.

Γ'. ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ (ΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΑΚΗ - ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ)

1. Τὰ Ἑλληνόπουλα (γιὰ τὴς σχολ. καὶ ἐθνικὰς γιορτὰς)	δρχ. 10
2. Γιὰ τὴ Λευτεριά	» 10
3. Στὰ χρόνια τῆς Σκλαβιάς	» 10
4. Στὸ Βωμὸ τῆς Πατρίδας	» 10
5. Στὸ Βράχο τοῦ Ζαλόγγου	» 10
6. Ἀθάνατι Ἑλλάδα	» 10
7. Χριστουγεννιάτικο δέντρο (γιὰ τὴ Χριστουγεννιάτικη γιορτὴ)	» 10
8. Οἱ ἐξετάσεις (σχολικὴ — παιδικὴ ἐπιθεώρησις)	» 10
9. Ὁ κουφιοκεφαλᾶκης (κωμωδία γιὰ τὴς ἐξετάσεις)	» 10
10. Ἡ κοκκινোসκουφίτσα (μουσικὸ παραμυθόδραμα)	» 10

Καὶ τὰ 10 ἀνωτέρω μικρὰ θεατρικὰ χρυσόδετα σὲ ἕνα τόμο δρχ. 100.

Χ Α Ρ Η Σ . Π Α Τ Σ Η

ΤΡΙΠΛΟΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

- 1) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 2) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 3) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 4) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 5) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 6) ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 5
- 7) ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΤΡΙΠΛΟΣ ΧΑΡΤΗΣ (γεωφυσικός — παραγωγικός — πολιτικός) σέ σχήμα 70X100 καί σέ πολυχρωμία ὀφφσεται Δραχ. 8

II. ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΟΙ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ (ΤΡΙΠΛΟΙ)

1. Τριπλός χάρτης Κύπρου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) Δρ. 10
 2. Τριπλός χάρτης Κρήτης (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
 3. Τριπλός χάρτης Πελοποννήσου (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
 4. Τριπλός χάρτης Στερεάς Ελλάδος (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
 5. Τριπλός χάρτης Μακεδονίας (γεωφυσικός-παραγωγικός-πολιτικός) » 8
- (Σημειώσεις: οί χάρτες Θεσσαλίας, Θράκης, Ἡπείρου, Δωδεκανήσων καί νήσων Αἰγαίου θά κυκλοφορήσουν συντόμως. Ἀνακοίνωσις θά δημοσιευθῇ στό περιοδικό μας «Νέο Σχολεῖο»).

III. ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΑΝΑΡΤΗΣΕΩΣ (ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ)

1. Μεγάλος Γεωφυσικός Ἑλλάδος (1,50X1,05) πανόδετος Δραχ. 150
2. Μεγάλος Πολιτικός Ἑλλάδος (1,50X1,05) » » 150
3. Μεγάλος Γεωφυσικός Εὐρώπης (1,40X1) » » 150
4. Μεγάλος Πολιτικός Εὐρώπης (1,40X1) » » 150
5. Μεγάλος Γεωφυσικός Ἀσίας (1,50X1,05) » » 150
6. Μεγάλος Πολιτικός Ἀσίας (1,50X1,05) » » 150
7. Μεγάλος Παγκόσμιος Χάρτης (τριπλός) 1,50X1,05 » » 150

Ἐτοιμάζονται καί θά κυκλοφορήσουν προσεχῶς α) οἱ γεωφυσικοί καί πολιτικοί χάρτες τῆς Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καί Αὐστραλίας καί β) οἱ παραγωγικοί—τουριστικοί Ἑλλάδος, Εὐρώπης, Ἡπείρων.